

Yayın Geliş Tarihi: 17.10.2025
Yayına Kabul Tarihi: 21.10.2025

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (Chicago 17. Sürüm):
Kılıç, Alev. "Olaylar ve Yorumlar." *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 78 (2025): 11-56.

Başyazı

OLAYLAR VE YORUMLAR

(FACTS COMMENTS)

Alev KILIÇ*

Öz: Bu incelemede Mayıs – Ekim 2025 tarihleri döneminde Ermenistan'daki iç durum, dış ilişkiler, Azerbaycan ile barış antlaşması imzalanması süreci ve Türkiye-Ermenistan ilişkileri ve normalleşme süreci ele alınmaktadır.

Ermenistan'da Haziran 2026'da yapılması öngörülen seçimlerin öncesinde iç politikada gerginlik artmış, muhalefetin Başbakan Nikol Paşinyan ve yönetimine yönelik suçlamaları ve karışıklığı şiddetlenmiştir. Muhalefetin öncülüğünü Diasporanın (özellikle de Taşnak partisinin ABD merkezli lobi örgütü ANCA'nın) ve Rusya'nın desteğini alan Apostolik Kilise üstlenmiş, Paşinyan'ın Kilisenin üst düzey hiyerarşisini hedef alması sonucu Katolikos Karekin II öncülüğünde din, siyasette önemli bir unsur olarak ön plana çıkmıştır.

Azerbaycan ile barış anlaşması sürecinde hızlı ve olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Tarafların bir aracı olmadan Abu Dabi'de ilk kez üst düzey ikili ve heyetler arası doğrudan görüşmelerinin ardından, 8 Ağustos'ta Vaşington'da ABD Başkanının katılımıyla yaptıkları görüşme sonrası iddialı bir şekilde barış penceresinin açıldığı ilan edilmiştir. Anlaşmanın önündeki iki engelden biri olan Zengezur koridoru "TRIPP" adı ile

* ORCID: 0000-0001-5180-2896
E. Büyükelçi, Avrasya İncelemeleri Merkezi Başkanı, akilic@avim.org.tr

giderilmiş, Ermenistan'da anayasa değişikliği konusunda ise Paşinyan seçimlerden sonra bu konuda adım atacağı vadinde bulunmuştur.

Dış ilişkilerde benimsenen “ dengeli ve dengeleyici” ve “çok vektörlü” dış politika anlayışı ABD’den Çin’e, AB’den, ŞİÖ’ye Rusya’dan İran’a, Hindistan’a çok geniş bir yelpazeye yayılmış, adeta dış bağlantıların açık artırmaya çıkarıldığı görüntüsünü vermiştir.

Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde de dikkat çekici gelişmeler, ileri adımlar kaydedilmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın daveti üzerine Paşinyan’ın Türkiye’ye yaptığı resmi ziyaret ile bir ilk yaşanmıştır. Normalleşme süreci özel temsilcileri de ilk kez ikili görüşmelerini aracısız ve kendi başkentlerinden birinde, Erivan’da yapmış, Türk heyeti kapalı olan kara sınırından geçiş yapmıştır. Tarafların ilişkilerin tam normalleşmeyi sağlamaya hazır oldukları kaydedilmiş, zamanlamanın Ermenistan-Azerbaycan barış anlaşmasının imzalanması ile bağlantılı olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Paşinyan, Mirzoyan, II. Karekin, Taşnaksutyun (EDF), Diaspora, Erdoğan, Azerbaycan.*

Abstract: *This article covers the period of May-October 2025 of the internal situation in Armenia, the foreign dynamics shaping its international relations, the process of initialing the peace agreement with Azerbaijan and the bilateral relations of Türkiye and Armenia in the light of the process of normalisation of their relations.*

Ahead of the elections to be held in June 2026, internal tensions have surged in Armenia, and the accusations and adversity of the opposition towards Prime Minister Nikol Pashinyan have intensified. The opposition has been led mainly by the Apostolic Church with the backing of Russia and the Diaspora, with the most prominent support coming from the Dashnak party’s US-based lobby organization ANCA. As Pashinyan personally targeted the head of the Church and its hierarchy, Catholicos Karekin II has in return openly taken political initiative and introduced religion as a major force in politics.

Rapid and positive developments have taken place in the peace agreement negotiations process between Azerbaijan and Armenia. Following the high-

level talks in Abu Dhabi between the parties (one on one and with delegations), their first ever direct talks without an intermediary, the two sides met in Washington D.C. on 8 August with the participation of the US President, where it was pompously declared that the parties had agreed on the peace agenda. One of the two impediments to concluding the peace agreement, the Zangezur corridor issue, was overcome with the proposed formation of “TRIPP”. As regards the change of Armenia’s constitution, Pashinyan has promised to look into the matter after the elections.

In foreign relations, the adopted “balanced and balancing” as well as “multi-vector” foreign policy lines have provided the justification to expand ties in an extremely broad spectrum from the US to China, EU to SCO, to India, Russia, and Iran, conjuring the perception that foreign relations are being put on auction.

Noteworthy, substantial developments have taken place in Türkiye-Armenia relations as well. Upon the invitation of Turkish President Recep Tayyip Erdogan, Pashinyan paid an official visit to Türkiye, the first of its kind. Special representatives of the normalization process met for the first time, in their sixth meeting, without an intermediary and in a capital city of their own, resulting in the Turkish delegation crossing the closed border to reach Yerevan. The two sides acknowledged that they are ready to fully implement the normalization of their relations. It is understood that the timing is geared with the signing of the peace agreement between Armenia and Azerbaijan.

Keywords: *Pashinyan, Mirzoyan, Karekin II, Dashnaksutyun (ARF), Diaspora, Erdogan, Azerbaijan.*

Ermenistan'daki İç Gelişmeler

Ermenistan iç politikasında dönem içinde muhalefetin Başbakan Paşinyan ve yönetimi karşıtlığı hızından ve şiddetinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Ancak parlamentoda temsil edilen ve eski iki cumhurbaşkanının liderlik ettiği geleneksel muhalefet kamuoyunda güvenilirliğini ve inandırıcılığını yitirmiş olduğundan ve kendi aralarında da birlik sağlayamadıklarından, muhalefetin öncülüğünü diasporanın radikal ve intikamcı unsurlarının desteğiyle beslenen şaibeli ve aşırı gruplar ve giderek siyasileşen Patrikhane-Apostolik Kilise üstlenmiştir. Paşinyan-Kilise mücadelesi uç noktalara varmış ve bizzat Katolikos Karekin II hedef olmuştur.

Paşinyan'ın 27 Nisan'da Estonya'yı ziyaretinde Apostolik Kilisenin bölge Başpiskoposu tarafından karşılanması ve *"Sayın Başbakan, Ermenistan'ın komşularıyla barış ve uzlaşma için girişimlerinizin başarısı için dua ediyorum."* demesi, Eçmiatzin tarafından eleştirilmiş, Başpiskoposa, Katolikos Karekin II ve üst hiyerarşinin Paşinyan'ın politikasına karşı olduğu hatırlatılmıştır.¹

Paşinyan dönem içinde üst düzey rahipler hakkında hem sosyal medyada, hem parlamentoda ağır suçlamalarda bulunmuş; bekâret antlarını bozma, pedofili ithamları yapmış; Katolikos'un gayrimeşru çocuk sahibi olduğunu iddia etmiş ve görevini bırakma çağrısında bulunmuştur.² Katolikos, 2 Haziran'da üst düzey din adamlarını acil bir toplantıya çağırarak, yapılan açıklamada, üst düzey din adamlarına yönelik saldırıları şiddetle kınanmış, bu utanç verici kampanyanın Kilise'nin sesini kısma ve kamuoyundaki etkisini azaltmak için yürütüldüğü ifade edilmiş, bunun Azerbaycan'ın talepleri doğrultusunda yapıldığı da iddia edilmiştir.³ Anayasa değişikliği tartışmalarının da güncel olduğu bu dönemde, Kilise'nin yönetime karşı takındığı tutumun temelinde, Paşinyan'ın Kilise yönetimine bir "eşgüdüm konseyi" oluşturarak kiliseyi devlet işlerinden uzak tutacak, örtülü bir laiklik çabası içinde olduğu kuşkusunun bulunduğu izlenimi alınmıştır.

1 Gayane Saribekian, "Armenian Church Rebukes Pro-Pashinian Archbishop", *Azatutyun Radiokayan*, 29 Nisan 2025, <https://www.azatutyun.am/a/33400384.html>.

2 Arshaluys Barseghyan, "Pashinyan Suggests that the head of the Armenian Church Has a Child", *OC Media*, 2 Haziran 2025, <https://oc-media.org/pashinyan-suggests-that-the-head-of-the-armenian-church-has-a-child/>.

3 "Armenian Church Slams Pashinian's 'Shameful Campaign'", *Azatutyun Radiokayan*, 2 Haziran 2025, <https://www.azatutyun.am/a/33432106.html>.

Diasporanın intikamcı, radikal, aşırı kesimlerinden Kilise lehine ve Paşinyan aleyhine gelen tepkilerle bağlantılı olarak, Diaspora Yüksek Temsilcisi Sinanyan 5 Haziran’da yaptığı açıklamada, *“Diasporada bir kesim başbakanın açıklamaları ile tam bir mutabakat içindeyken, bazıları ise şaşkınlık belirtmiştir. Kilise cemaatten oluşur, sadece hiyerarşi değildir ve asıl zarar içerden kurallara uyulmamasından gelir. Ermenistan’ın devlet inşa sürecinde her kurumun halka hesap verir durumda olması hayati önem taşır.”* demiştir.⁴ Dönem içinde diasporada Paşinyan karşıtlığının ve kilise yandaşlığının öncülüğünü Ermeni Devrimci Federasyonu (ARF) Taşnak Partisi ve Amerika Ermeni Ulusal Komitesi (ANCA) üstlenmiştir.

Paşinyan, 28 Mayıs’ta ilk cumhuriyetin kuruluş anma töreninde yaptığı konuşmada tarihi değil, gerçek Ermenistan’ı nasıl öngördüğünün ilkelerini açıklamıştır:

- Kimliğimiz devletimizdir, devletimiz kimliğimizdir.
- Toprağımız, uluslararası alanda da tanındığı gibi, 29,723 kilometrekaredir.
- Tarihi Ermenistan ülküsünü, son 450 yılın hatalarını tekrar etmeyelim.
- Güvenliğimizin dış güçler tarafından sağlanabileceği yanıltıcıdır.⁵

Erivan Devlet Üniversitesi’nde 2 Haziran’da yaptığı konuşmada Paşinyan Dağlık Karabağ’ın kaybından sonra Ermenistan’ın daha egemen olduğunu ve bağımsızlığını pekiştirdiğini dile getirmiş, bu kapsamda, artık sınır geçiş noktalarının, 1 Mart tarihinden itibaren sadece Ermeni kuvvetlerin denetiminde olduğunu kaydetmiştir.⁶

Paşinyan’ın Kilise ve Katolikos ile mücadelesine bir de Rusya bağlantısı eklenmiş, çifte vatandaşlığı olan zengin iş adamı Samvel Karapetyan 17 Haziran’da Eçmiadzin’i ziyaret ederek Paşinyan’ı Kilise’ye hücum etmekle

4 “The Church is Not a Hierarchical Elite, The Church is The People. Everyone Needs a Report to the Armenian People in Respect of Their Responsibilities, Zareh Sinanyan”, *Tert*, 5 Haziran 2025, <https://tert.am/en/news/2025/06/05/zareh-sinanyan/4233293>.

5 “‘Today We Are More Sovereign and Independent Than Ever Before,’ Pashinyan’s Address”, *ArmenPress*, 28 Mayıs 2025, <https://armenpress.am/en/article/1220828>.

6 Shoghik Galstian, “Pashinian Said to Call Loss of Karabakh Blessing For Armenia”, *Azatutyun Radiokayan*, 3 Haziran 2025, <https://www.azatutyun.am/a/33433114.html>.

suçlamış ve Kilise'nin savunmasında gereğini yapmaya hazır olduğunu beyan etmiş, bu söylemleri nedeniyle 18 Haziran'da tutuklanmıştır.⁷ Kilise bu tutuklamayı protesto etmiş ve kınamıştır. Her ne hikmetse, Kudüs Rum Ortodoks Patriği de Karapetyan'ın tutuklanmasını eleştirmiştir.⁸ Paşinyan bu vesileyle yaptığı açıklamada, Ermenistan'da sürdürülen "hibrit savaşın" arkasında bazı "Rus çevrelerin" bulunabileceğini, kendisinin kilisenin kutsallığının yitirilmesine karşı savaştığını söylemiştir.⁹ Kremlin sözcüsü Peskov 20 Haziran'da durumu izlediklerini, Karapetyan'ın kendileri bakımından Rus vatandaşı olduğunu, Ermenistan'ın iç işlerine müdahale etme niyetleri bulunmadığını, ancak bir Rus vatandaşına ilişkin her gelişmeyi elbette yakından izlediklerini duyurmuştur.¹⁰ Rusya Dışişleri Bakanlığı 27 Haziran'da Ermenistan'ı dini duygulara ve din özgürlüğü ilkelerine saygıya davet etmiştir.¹¹ 30 Haziran'da Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un Ermenistan'da Kilise'ye karşı saldırıların endişe verici olduğu beyanına tepki veren Mirzoyan, Moskova'yı Ermenistan'ın iç işlerine karışmakla suçlamıştır.¹²

Misyonu zamanında Dağlık Karabağ'da yönetime getirilen, hâlen Azerbaycan'da tutuklu bulunan, keza çifte vatandaşlık sahibi Vardanyan'a benzetilen Karapetyan tutukluluk süresince de Paşinyan ve yönetim aleyhtarı söylemlerini sürdürmüş, muhalefetteki eski yöneticilerle mesafe koymuş ve 15 Ağustos'ta "Bizim Yolumuz" adlı bir parti kurarak 2026 seçimlerine katılacağını yeğeni aracılığıyla duyurmuştur.¹³

7 "Business Magnate Samvel Karapetyan Jailed", *ArmenPress*, 19 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222714>.

8 Shoghik Galstian, "Karabakh War Report Classified Without Parliament Debate", *The California Courier*, 7 Ekim 2025, <https://www.thecaliforniacourier.com/karabakh-war-report-classified-without-parliament-debate/>.

9 "Pashinyan Doesn't Rule Out 'Some Circles' in Russia Could Be Behind 'Hybrid War'", *ArmenPress*, 18 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222633>.

10 "Russia 'Closely Monitoring' Tycoon Samvel Karapetyan's Case, Says Kremlin", *ArmenPress*, 20 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222878>.

11 "TASS: Russian Foreign Ministry Urges Armenia to Respect Religious Sentiments and Principles of Religious Freedom", *News.am*, 27 Haziran 2025, <https://news.am/eng/news/891183.html>.

12 Arshaluys Barseghyan, "Armenia Urges Russia not to Interfere in its Internal Affairs", *OC Media*, 30 Haziran 2025, <https://oc-media.org/armenia-urges-russia-not-to-interfere-in-its-internal-affairs/>.

13 "New Opposition Group Forming in Armenia to Challenge Pashinyan in 2026 Elections; 'Our Way' Says It Will Not Work With Former Leaders", *The Armenian Report*, 15 Ağustos 2025, <https://www.thearmenianreport.com/post/new-opposition-group-forming-in-armenia-to-challenge-pashinyan-in-2026-elections-our-way-says-it>.

Ermenistan Soruşturma Komitesi 23 Haziran'da yaptığı açıklamada, terör eylemlerinde bulunmak ve hükümeti zorla devirmek amacıyla "Kutsal Mücadele" adlı bir hareket kurulduğunu ve başında Başpiskopos Galstanyan'ın bulunduğunu duyurmuştur. Galstanyan ve 14 yandaşı 25 Haziran'da tutuklanmıştır.¹⁴ Katolikos'un başkanlığında toplanan Yüksek Ruhani Konsey 25 Haziran'da bir bildiri yayınlarak, Galstanyan ve yandaşları hakkında girişilen işlemde derin endişe duyulduğu, yönetimin bugüne kadar olan tutumunun adil bir süreç güvencesi vermediği, bu şekilde yetkililerin Kilise karşıtı kampanyalarına suni bir gerekçe yaratıldığı kaydedilmiştir.¹⁵ Paşinyan sosyal medya hesabından, "*Güvenlik kuvvetleri Ermenistan Cumhuriyetini istikrarsızlaştırmak ve iktidarı zorla ele geçirmek üzere 'kriminal-oligarşik-ruhbanî' bir planı önlemiştir.*" demiştir.¹⁶

Dünya Kiliseler Konseyi (WCC) 8 Temmuz'da, Ermenistan hükümetinin Ermenistan Apostolik Kilisesi'nin üst düzeyine karşı yürüttüğü kampanya ve iki Başpiskopos'un tutuklanması nedeniyle "derin endişe" ifade etmiştir. Lübnan'daki Antelias Katolikosu Aram I "*Ermenistan'a giderek bu duruma bir çözüm bulmak üzere Karekin II ve Başbakan ile görüşeceğim, bu bir ayıptır.*" demiş, ancak dönem içinde böyle bir ziyaret gerçekleşmemiştir.¹⁷ Avrupa Birliği konunun Ermenistan'ın iç işi olduğunu kayda geçirmiştir.

26 Haziran'da Başpiskopos Ajapahyan hakkında, bir mülakatında "Ermenistan'da askeri darbe yapılmalıdır." ifadesi nedeniyle adli soruşturma başlatılmıştır.¹⁸ Güvenlik güçleri adı geçeni Eçmiadzin'de Katolikosluk'ta tutuklama girişiminde bulununca gerginlik yaşanmış, ertesi gün Ajapahyan kendisi teslim olarak tutuklanmış, 3 Ekim'de açıklanan kararla, darbeye teşebbüs suçlamasıyla, 2 yıla mahkûm olmuştur.¹⁹

14 Arshaluys Barseghyan, "Armenia Raids Opposition Homes and Detains Archbishop Galstanyan for 'Plotting Coup'", *OC Media*, 25 Haziran 2025, <https://oc-media.org/armenia-raids-homes-of-opposition-figures-and-detains-archbishop-galstanyan-for-plotting-terrorist-attacks-and-coup/>.

15 "Supreme Spiritual Council Issued a Statement", *Armenian Apostolic Holy Church Mother See of Holy Etchmiadzin*, 25 Haziran 2025, <https://www.armenianchurch.org/en/news/supreme-spiritual-council-issued-a-statement/11864>.

16 "'Criminal-Oligarchic-Clerical' Coup Plot Thwarted, Says Pashinyan", *ArmenPress*, 25 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1223240>.

17 "Aram I Calls for Ending 'Unhealthy Atmosphere' in Armenia", *ArmenPress*, 9 Temmuz 2025, <https://armenpress.am/en/article/1224382>.

18 "Senior Clergyman Under Investigation for Advocating Overthrow of Government", *ArmenPress*, 26 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1223395>.

19 "Archbishop Mikayel Ajapahyan Sentenced to Two Years in Prison", *ArmenPress*, 3 Ekim 2025, <https://armenpress.am/en/article/1231279>.

Eçmiadzin yakınlarındaki “Oshakan Kahramanları” Anıtı’nda, 17 Ağustos 1827’de Rus birlikleri ve Ermeni gönüllüleri tarafından sayıca üstün İran ordusuna karşı kazanılan ve “kutsal Eçmiadzin’i” işgalden kurtaran savaşın ve zaferin 198’inci yıl dönümünün kutlandığı basında yer almıştır.²⁰

Devlet Etik Kurumu tarafından uyarılması üzerine Paşinyan Kilise’nin başı ve yöneticileri hakkında sarf ettiği bazı sözler için 17 Ağustos’ta özür dilemiştir.²¹ 28 Ağustos’ta yaptığı açıklamada ise, Kilise’nin başının istifası ve görevini bırakması çabalarından vazgeçmediğini yinelemiştir.²²

Anayasa’da yer alan, yayılmacı ve intikamcı ifadeler içeren Bağımsızlık Bildirisi’nin kabulünün 35’inci yıl dönümü münasebetiyle, 23 Ağustos’ta Cumhurbaşkanı Kaçaturyan duygusal ve övgülü bir kutlama mesajı yayınlamıştır.²³ Taşnak Partisi de bildirinin önemini savunan, aynen korunması gerektiğini vurgulayan kapsamlı bir açıklama yapmıştır.²⁴ Diğer taraftan Paşinyan 35 yıl önce, Sovyet yönetiminde kabul edilen bildiriye tekrar eleştirmiş, bu belgenin Ermenistan’ın egemenliğini tehdit eden çelişkiler içerdiğini ifade etmiştir.²⁵

27 Ağustos’ta kabinede yapılan değişiklikle, Arsen Torosyan ABD’ye büyükelçi olarak atanan Narek Mkrtçyan’ın yerine İş ve Sosyal Politikalar Bakanı olarak atanmıştır.²⁶ 17 Temmuz’da Çevre Bakanlığına da Hambardzum

20 Marianna Mkrtchyan, “Tribute Paid to Memory of Oshakan Battle Heroes in Armenia”, *Arminfo*, 18 Ağustos 2025, https://arminfo.info/full_news.php?id=93925&lang=3.

21 Arshaluys Barseghyan, “Pashinyan Apologises to the Public for Insulting Church and Opposition”, *OC Media*, 18 Ağustos 2025, <https://oc-media.org/pashinyan-apologises-to-the-public-for-insulting-church-and-opposition/>.

22 “Pashinyan Demanded the Resignation of the Catholicos of All Armenians from His Post”, *Izvestia*, 28 Ağustos 2025, <https://en.iz.ru/en/1944450/2025-08-28/pashinyan-demanded-resignation-catholicos-all-armenians-his-post>.

23 “President Khachaturyan Congratulates on 35th Anniversary of Declaration of Independence”, *ArmenPress*, 23 Ağustos 2025, <https://armenpress.am/en/article/1227904>.

24 “ARF of Armenia Statement on 35th Anniversary of Declaration of Independence”, *Asbarez*, 25 Ağustos 2025, <https://asbarez.com/arf-of-armenia-statement-on-35th-anniversary-of-declaration-of-independence/>.

25 “Prime Minister Issues Statement on 35th Anniversary of Declaration of Independence”, *ArmenPress*, 23 Ağustos 2025, <https://armenpress.am/en/article/1227902>.

26 “The Prime Minister Introduces Newly Appointed Minister Arsen Torosyan to the Staff of the Ministry of Labor and Social Affairs”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 28 Ağustos 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/08/28/Nikol-Pashinyan-28-08/>.

Matevosyan getirilmiştir.²⁷ Yeni bakanlar 16 Eylül'de Cumhurbaşkanlığı'nda yemin ederek görevlerine başlamıştır.

Gazetecilerin İsrail Başbakanı'nın "Ermeni soykırımı"nı tanınması konusunda görüşünü sormaları üzerine Paşinyan 27 Ağustos'ta şu yanıtı vermiştir: *"Bu tanıma beyanının Ermenistan'ın çıkarlarıyla veya halkıyla hiçbir ilgisi yoktur. Ermeni soykırımının başka ülkelerce tanınması Ermenistan'a bir kazanç sağlamamaktadır ve ülkenin çıkarlarına hizmet etmemektedir. Genel olarak şunu anlamalıyız; Ermeni soykırımının tanınmasının veya tanınmamasının Ermeni devletinin ve halkının çıkarlarıyla hiç ilgisi olmayan başkalarının elinde jeopolitik bir piyon olmasını ister miyiz? Ben şehitlerimizi bu konuma düşürmek istemem. Bizim devletin çıkarlarına odaklanmamız gerekir."*²⁸

Hükümetin 11 Eylül toplantısında, pasaportlarda sınır geçişlerde vurulan damgalardan Ağrı Dağı sembolünün çıkartılması kararlaştırmış, yeni damgaların 1 Kasım'dan itibaren yürürlüğe gireceği bildirilmiştir.²⁹ Muhalefet Ağrı Dağı'nın Ermeni kimliğinde kutsallığını, Ermenilik bilincinde yer ettiğini vurgulayan bir kampanya başlatmış, kararı Türkiye'ye verilen yeni bir taviz olarak değerlendirmiş ve karşı çıkmıştır.³⁰ Paşinyan 18 Eylül'de yaptığı açıklamada, pasaport damgalarındaki değişikliği ve Türkiye ile normalleşme süreci arasında bağ olduğu iddiasını reddetmiştir.³¹

Paşinyan 15 Eylül'de Erivan'da bir güvenlik forumunda yaptığı konuşmada, ülkenin güvenliğinde silahlı kuvvetlerin son çare olduğunu, esasen olası bir düşmana karşı güç dengesi sağlamanın söz konusu olmadığını, sıra askere

27 "The Prime Minister Introduces Newly Appointed Minister of Environment Hambardzum Matevosyan", *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 17 Temmuz 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/07/17/Nikol-Pashinyan-Minister-of-Environment/>.

28 "Armenia Has Not Gained Any Dividends from International Recognition of Armenian Genocide, Pashinyan Says", *Asbarez*, 28 Ağustos 2025, <https://asbarez.com/armenia-has-not-gained-any-dividends-from-international-recognition-of-armenian-genocide-pashinyan-says/>.

29 "Ermenistan, Ağrı Dağı Simgesini Pasaportlardan Kaldırma Kararı Aldı", *Hürriyet*, 15 Eylül 2025, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ermenistan-agri-dagi-simgesini-pasaportlardan-kaldirma-karari-aldi-42949575>.

30 Ruzanna Stepanian, "Armenians In Uproar After Removal Of Mount Ararat From Passport Stamps", *Asbarez*, 20 Eylül 2025, <https://www.rferl.org/a/mount-ararat-passport-stamp-removal-armenia-tur-key/33533794.html>.

31 "Armenian PM Denies Link Between Border Stamp Change and Türkiye Normalization", *ArmenPress*, 18 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1229974>.

gelene kadar çok sayıda başka tedbir ve önlem bulunduğunu söylemiş³², bu ifade de muhalefetin tepkisine neden olmuş ve Paşinyan boyun eğicilikle suçlanmıştır.

16 Eylül’de eski Cumhurbaşkanı Sarkisyan’ın lideri olduğu muhalefet partisi ikinci kez Paşinyan yönetimine karşı güvenoyu girişiminde bulunmuş ve girişim daha önceki gibi sonuçsuz kalmıştır.³³

Paşinyan’ın lideri olduğu Sivil Sözleşme Partisi yedinci kongresinde, 20 Eylül’de yayınladığı bildiride, Ermenistan’da 4’üncü Cumhuriyetin kurulmasının stratejik bir görev olduğunu ilan etmiştir. Bildiri adeta yönetimdeki koalisyonun 2026 yılı seçimleri programını 9 maddede açıklamıştır. İkinci maddede, seçimlerde çoğunluğu oluşturduklarında yeni bir anayasa kabulü sürecini başlatacakları kaydedilmiştir. Paşinyan kongrede yaptığı konuşmada yeni anayasayı “reformların reformu” olarak nitelendirmiş, Katolikos Karekin II’yi tekrar eleştirmiş, görevinden alınmasında ısrar etmiştir.³⁴ Kongrede yapılan oylamada Paşinyan 917 delegeden 758’inin oyunu alarak tekrar parti başkanlığına seçilmiştir.³⁵

Paşinyan kongrede yaptığı konuşmada “Dördüncü Cumhuriyet” önerisini de vurgulamıştır. Bu konuda 8 Ekim’de yayınladığı bir video mesajda dördüncü cumhuriyetin mevcut rejimden farklarını şu sözlerle anlatmıştır: *“Birçok kimse üçüncü cumhuriyet ile dördüncü cumhuriyet arasındaki fark nedir diye soruyor. Fark şudur: üçüncü cumhuriyet çatışma mantığı üzerine kurulmuştur. Dördüncü cumhuriyet ise barış mantığı üzerine kurulmuştur. Üçüncü cumhuriyette anayasanın halkın özgür iradesi ve oyuyla kabul edildiği düşüncesi son derece tartışmalıdır. Dördüncü cumhuriyette böyle bir kuşku bulunmayacaktır. Üçüncü cumhuriyette iradenin halka ait olduğu*

32 “One of the Pillars of Security Should be Legitimacy: Prime Minister Participates in the “Comprehensive Security and Resilience 2025” International Conference”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 15 Eylül 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/09/15/Nikol-Pashinyan/>.

33 “Opposition Faction Proposes No-Confidence Motion Targeting Pashinyan”, *Civilnet*, 16 Eylül 2025, <https://www.civilnet.am/en/news/974652/opposition-faction-proposes-no-confidence-motion-targeting-pashinyan/>.

34 “Civil Contract Declares Establishment of 4th Republic of Armenia as an Upcoming Strategic Task”, *ArmenPress*, 20 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230150>.

35 “Prime Minister Pashinyan Re-Elected Chairman of the Board of Civil Contract Party”, *ArmenPress*, 22 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230222>.

anlayışı nispi ve şeklidir; dördüncü cumhuriyette açık ve tartışmasız olmalıdır. Ve nihayet, üçüncü cumhuriyet bir vatan rüyası, bir vatan arama, rüyalarımızdaki bir vatani arama idi. Dördüncü cumhuriyet Ermenistan Cumhuriyetinin rüyalarımızdaki vatan olduğunun kabulü-başka bir arayışın içine girilmemesidir.”³⁶

Ermenistan Cumhuriyeti’nin bağımsızlığının 34’üncü yıl dönümünde, 21 Eylül’de, Paşinyan yazılı bir mesaj yayınlamıştır. Dördüncü Cumhuriyet kurulması gereğini vurgulayan mesajın ilgili bölümleri aşağıdadır:

“21 Eylül 1991’de şu soru referanduma sunuldu: ‘Ermenistan’ın SSCB dışında bağımsız, demokratik bir devlet olmasını kabul ediyor musunuz?’ Halkımızın %94’ü ‘evet’ dedi ve böylece üçüncü Ermenistan Cumhuriyeti kuruldu. Maalesef üçüncü cumhuriyet beklentilerimizi karşılayamadı... 8 Ağustos 2025’te barışın tesis edilmesiyle bu rüya tekrar canlandı... Çekilen onca sıkıntıdan ve özverilerden sonra bugün varılan nokta, bu rüyayı gerçekleştirmek için, hiçbir zaman fırsat kaçırmamak için, Dördüncü Cumhuriyet gündemimizdedir.”³⁷

Bağımsızlık Günü mesajlarında yönetim kademelerinde kaydedilen gelişmeler ve gelecek için güven ifade edilirken; eski yöneticiler ve muhalefet, ülkenin içinde bulunduğu duruma ilişkin ciddi endişe ifade etmiştir.

Parlamento Başkanı Simonyan’a 25 Eylül’de, mensubu olduğu Sivil Sözleşme Partisi’nin 2026 seçimlerinde de çoğunluk elde edip edemeyeceği sorulmuş, Simonyan soruyu şöyle yanıtlamıştır: *“Yakın geçmişe kadar en az %51 alırdık diye tahmin ediyordum. Şimdi bundan eminim. Özellikle 8 Ağustos Vaşington antlaşmasından, atılan ve atılacak adımlardan sonra, 2021 seçimlerinde aldığımızdan daha fazla oy alacağız.”³⁸* (2021 seçimlerinde Sivil Sözleşme oyların %54’ünü, 107 üyeli parlamentoda 71 sandalye kazanmıştı.)

36 “Pashinyan Outlines Ideological Vision for ‘Fourth Republic’”, *ArmenPress*, 8 Ekim 2025, <https://armenpress.am/en/article/1231567>.

37 “Prime Minister Nikol Pashinyan’s Congratulatory Message on the 34th Anniversary of the Independence of the Republic of Armenia”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 21 Eylül 2025, <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2025/09/21/Nikol-Pashinyan-Speech/>.

38 “Speaker of Parliament Confident of Landslide Victory in Next Year’s General Election”, *ArmenPress*, 26 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230649>.

13 Ekim’de Paşinyan Erivan Belediye Başkanını “Erebuni-Erivan’ın” kuruluşunun 2807’nci yıl dönümü münasebetiyle düzenlediği şenlikler için kutlamıştır.³⁹

Dönem içinde Ermenistan’ın ekonomik sıkıntıları ve dış yardım ihtiyacı artmıştır. Rusya’nın elmas ve altın ihracatını kesmesi ile Ermenistan’ın dış ticaret hacmi 2025 yılının ilk dört ayında, 2024’ün aynı dönemine göre %53 düşüş göstererek 6.3 milyar dolar olmuştur. 2024 yılında Ermenistan 7.4 milyar dolar tutarında kıymetli taş ve mücevher ithal, 8 milyar dolar civarında da ihraç etmiştir. Bu yaklaşık 30.2 milyar dolarlık dış ticaret hacminin neredeyse yarısını oluşturmuştur. Rusya 1.3 milyar dolarlık mal ile Ermenistan’ın en çok ihracat yaptığı ülke olmaya devam etmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri 1.1 milyar dolarlık ihracat ile ikinci sırayı almıştır. Üçüncü sırada 288 milyon dolarla Çin gelmiştir. İhraç malları arasında ön sırayı yaklaşık 1.3 milyar dolar ile kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, madenler almıştır. Makine ve aksamı 551 milyon dolar, işlenmiş gıda 550 milyon civarında sırada yer almıştır.⁴⁰

Birleşik Arap Emirlikleri ile yapılan, 8 Ekim’de açıklanan bir anlaşmaya göre, “Emarat” petrol şirketi, Ermeni “Mega Trade” şirketiyle ortaklık içinde, Ermenistan’da ülke çapında petrol servis istasyonları kurma ve işletme imtiyazını almıştır.⁴¹

Ermenistan-Azerbaycan Barış Antlaşması Süreci

Dönem içinde barış antlaşması süreci ikili üst düzey görüşmeler ve olgunlaşan diyalog ile olumlu bir mecraa girmiş, imzalanması önünde tek engel olarak Ermenistan Anayasası’nda yapılacak değişiklik kalmıştır.

Başbakan Paşinyan Tiran’da düzenlenen Avrupa Siyasi Topluluğu altıncı zirvesinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev ile 16 Mayıs’ta ikili bir

39 “‘A Celebration of Life and Peace’: Pashinyan Applauds Yerevan’s 2807th Anniversary Events”, *ArmenPress*, 13 Ekim 2025, <https://armenpress.am/en/article/1231947>.

40 “Armenia’s Foreign Trade Turnover Decreased by 52.9% in 4 Months, to \$6.3 Billion. China Ahead of the UAE in the Top Three”, *Arka News Agency*, 5 Haziran 2025, <https://arka.am/en/news/economy/armenia-s-foreign-trade-turnover-decreased-by-52-9-in-4-months-to-6-3-billion-china-ahead-of-the-uae/>.

41 Justin Varghese, “Emarat Expands into Armenia Through Partnership with MegaTrade”, *Gulf News*, 8 Ekim 2025, <https://gulfnews.com/business/retail/emarkat-expands-into-armenia-through-partnership-with-megatrade-1.500299188>.

görüşme yapmıştır.⁴² İçeriği hakkında açıklama yapılmayan toplantı ikili diyalogun olumlu geliştiğinin işareti olmuştur. Paşinyan daha sonra çeşitli vesilelerle artık bölgede barışın hüküm süreceğini vurgularken, Mirzoyan 5 Haziran'da parlamentoda yaptığı konuşmada, Başbakanına ters biçimde, Azerbaycan ile hâlâ az da olsa yeni bir askeri çatışma riski bulunduğunu, Azerbaycan ile barış antlaşması imzalanmadan tırmanma riskinin her zaman bulunduğunu söylemiştir.⁴³ Uluslararası Ermeni Ulusal Komitesi de (ANC-I) 16 Haziran'da yayınladığı eylem planı içeren bildirisinde, Ermenistan'daki muhalefet liderlerini de kaynak göstererek, İran-İsrail çatışmasını fırsat bilerek Azerbaycan'ın Nahçıvan'a kara koridoru açmak üzere Ermenistan'ı işgal edebileceği kışkırtmasında bulunmuştur.⁴⁴

İsviçre parlamentosunda kabul edilen bir karar uyarınca, İsviçreli milletvekillerinin ön alması ile Uluslararası Hristiyan Birliği (CSI) ev sahipliğinde, 26 Mayıs'ta Bern'de Karabağ Ermenilerinin haklarının korunması amacıyla uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. İki Ermeni Katolikosu, Karekin II ve Aram I'ın da katıldığı toplantı sonunda yayınlanan bildiride Ermeni dini ve kültür varlığını, insan haklarını korumak, Ermeni milletinin gelecekteki güvenliğini sağlamak üzere acilen eşgüdümlü uluslararası eylem çağrısında bulunulmuştur.⁴⁵ İngiltere Kilisesi'nin başı York Başpiskoposu da 29 Mayıs'ta Karabağ'daki Ermeni-Hristiyan tarihi mirası konusundaki endişelerini ifade etmiştir.⁴⁶

İslam İşbirliği Teşkilatının (OIC) 21-22 Haziran'da İstanbul'da yapılan Dışişleri Bakanları Konseyi 51'inci toplantısında, barış sürecinde Ermenistan'ı konu alan beş karar kabul edilmiştir. "Ermenistan'ın güncel

42 "Nikol Pashinyan, Ilham Aliyev Meet in Tirana", *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 16 Mayıs 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/05/16/Nikol-Pashinyan-meeting-Ilham-Aliyev/>.

43 Shoghik Galstian, "Armenian FM Won't Rule Out Fresh 'Escalation' With Azerbaijan", *Azattyun Radiokayan*, 5 Haziran 2025, <https://www.azattyun.am/a/33435010.html>.

44 "Statement by the Armenian National Committee-International Concerning the Imminent Threat to Armenia's Syunik Province Amid Regional Escalation", *Horizon Weekly*, 16 Haziran 2025, <https://horizonweekly.ca/en/statement-by-the-armenian-national-committee-international-concerning-the-imminent-threat-to-armenias-syunik-province-amid-regional-escalation/>.

45 "Swiss Peace Initiative for Nagorno Karabakh Launched in Bern", *Asbarez*, 27 Mayıs 2025, <https://asbarez.com/swiss-peace-initiative-for-nagorno-karabakh-launched-in-bern/>.

46 Francis Martin, "Armenian Christian Heritage in Nagorno-Karabakh is Under Threat, Conference Hears", *Church Times*, 29 Mayıs 2025, <https://www.churchtimes.co.uk/articles/2025/30-may/news/world/armenian-christian-heritage-in-nagorno-karabakh-is-under-threat-conference-hears>.

topraklarından zorla ve sistematik biçimde çıkartılan Azerbaycanlıların geri dönüş hakkı” başlıklı karar ilk kez gündeme gelmiştir. Kabul edilen diğer kararlar; “1992 Hocalı katliamı kurbanları ile dayanışma”, “Ermenistan Cumhuriyetinin Azerbaycan Cumhuriyetine karşı saldırısının sonuçlarının giderilmesi”, “Azerbaycan’a ekonomik destek” ve “Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarındaki İslami tarihi ve kültürel anıtların Ermenistan saldırısı sonucu tahrip edilmesi ve kirletilmesi” başlıklarını taşımaktadır. Bu kararların yanı sıra yayınlanan “İstanbul Bildirisi”; Azerbaycan ile Ermenistan arasında ilişkilerin normalleşmesi sürecinde kaydedilen gelişmeyi memnuniyetle karşılamış, Ermenistan’a barış antlaşmasının imzalanması önündeki siyasi ve hukuki engelleri kaldırma çağrısında bulunmuş, Ermeni saldırısı sonucu zorla yerinden edilmiş halkın yaşadığı toprakların mayınlardan temizlenmesi ve yaşanabilir hale getirilmesi çabalarında Azerbaycan’a destek ifade etmiştir. Ayrıca Ermenistan’ın Batı Azerbaycan toplumu ile diyalogu reddetmesini “kınamaya değer” bulmuştur.⁴⁷

Ermenistan Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada, “aşırı derecede tek taraflı” olarak nitelenen bu yaklaşım karşısında “derin hayal kırıklığı” ifade edilmiş, Ermeni toprakları içinde “Batı Azerbaycan” diye bir yer olmadığı ve olamayacağı vurgulanmıştır.⁴⁸ Muhalif basın bildirinin aynı gün İstanbul’da gerçekleşen Erdoğan-Paşinyan görüşmesinden saatler sonra yayınlandığına dikkat çekmiştir. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü 30 Haziran’da yaptığı açıklamada, İslam İşbirliği Teşkilatı’nın bildirisinde yer alan, Azerbaycan’ın “Batı Azerbaycan” iddiasını onaylamadıklarını söylemiştir.⁴⁹

Paşinyan 4 Temmuz’da Bağımsızlık Günü münasebetiyle ABD Başkanı Trump’a gönderdiği kutlama mesajında, Güney Kafkaslar’da çatışmaların sona erdirilmesi için ABD’nin belirleyici olacağına güven duyduğunu ifade

47 “Istanbul Declaration Adopted by the 51st Session of OIC Council of Foreign Ministers (Under the Theme: the OIC in a Transforming World) (21 – 22 June 2025) (25th – 26th Dhu’l-Hijjah 1446H)”, *OIC 51st Meeting of the Council of Foreign Ministers*, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2025, <https://cfm51.oic-oci.org/2025/06/23/istanbul-declaration-adopted-by-the-51st-session-of-oic-council-of-foreign-ministers-under-the-theme-the-oic-in-a-transforming-world-21-22-june-2025-25th-26th-dhu%-CA%BBI-hijjah-1446h/>.

48 “Armenia “Deeply Disappointed” with “Distorted” Formulations in OIC Declaration - Foreign Ministry”, *ArmenPress*, 23 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1223096>.

49 “Iran Rejects OIC Statement Criticizing Armenia, Denounces “Western Azerbaijan” Language as Inappropriate And Suggestive of Azerbaijani Territorial Claims”, *Zartongk*, 30 Haziran 2025, <https://zartongkmedia.com/2025/06/30/iran-rejects-oic-statement-criticizing-armenia-denounces-western-azerbaijan-language-as-inappropriate-and-suggestive-of-azerbaijani-territorial-claims/>.

etmiştir.⁵⁰ Cumhurbaşkanı Kaçaturyan da ABD Büyükelçisi'nin konutunda kutlama davetine katılmıştır. ABD basınında ve önde gelen düşünce kuruluşlarında esasen bir süredir Trump yönetiminin Mayıs'ta, Nahçıvan güzergâhının insan ve yük transit geçişlerinin sınır ve gümrük kontrollerinin bir Amerikan şirketine verilmesini teklif ettiği haberleri yer almaktaydı. Ermenistan Dışişleri Bakanlığı da haberleri yalanlamaktan kaçınmıştı. Dışişleri Bakan yardımcısı 10 Temmuz'da verdiği bir mülakatta nihayet, Ermenistan'ın bölgesel açılımı sağlamak üzere yabancıları, uluslararası bir şirketi görevlendirmeye karşı olmadığını ifade etmiştir.⁵¹

Ermenistan ve Azerbaycan liderlerinin yakında görüşecekleri haberleri bir süredir basında yer alırken ve resmen yalanlanmazken, gerçekten Paşinyan ve Aliyev “tarafsız” bir yerde, Abu Dabi’de 10 Temmuz’da bir araya gelmiştir. Bir aracı olmadan, ilk kez ikili ve heyetler arası doğrudan yapılan görüşmeler yaklaşık beş saat sürmüş, toplantı sonrası taraflar metni aynı açıklama yapmıştır. Açıklamada; tarafların aralarındaki normalleşme gündeminin değişik unsurlarını görüştükleri, ikili müzakerelerin normalleşme sürecine ilişkin bütün hususları ele almada en etkili yöntem olduğu ve böyle sonuç alıcı diyalogun sürdürülmesinde mutabık kalındığı, liderlerin sınır tespit sürecindeki ilerlemeyi kaydettikleri ve yetkililere bu yönde çalışmalarına devam etme talimatı verdikleri, ikili müzakerelere ve güven artırıcı önlemlere devam etme hususunda anlaştıkları belirtilmiştir.⁵²

ABD Dışişleri Bakanı toplantıdan bir gün önce, 9 Temmuz’da, iki ülkenin “çok yakında” bir barış mutabakatına varabileceklerini duyurmuştur. Kremlin Sözcüsü Peskov toplantıdan sonra, Moskova’nın Ermenistan-Azerbaycan arasında doğrudan diyalog kurmasını memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir.⁵³ Batı basını bu ilk doğrudan görüşmeyi Kafkaslar’da yeni bir sayfa, tarihi yaklaşma olarak başlıklara taşımıştır. Ermenistan muhalif basınında,

50 “Prime Minister Pashinyan Sends Congratulatory Message to US President”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 4 Temmuz 2025, <https://www.primeminister.am/en/congratulatory/item/2025/07/04/Nikol-Pashinyan-Congratulations/>.

51 Akbar Novruz, “Armenian Deputy FM: Yerevan Open to Outsourcing Zangazur Corridor’s Control to int’l Organization”, *Azernews*, 10 Temmuz 2025, <https://www.azernews.az/karabakh/244480.html?>.

52 “Foreign Ministry Presents Details on Pashinyan-Aliyev Meeting”, *ArmenPress*, 10 Temmuz 2025, <https://armenpress.am/en/article/1224523>.

53 “Russia Says it Welcomes Armenia-Azerbaijan Direct Talks”, *ArmenPress*, 10 Temmuz 2025, <https://armenpress.am/en/article/1224519>.

Abu Dabi'den gelen temel mesajın bu aşamada savaş olmayacağı yorumu yapılmıştır.

İki ülke arasındaki yakınlaşma adımları meyvesini 8 Ağustos'ta Vaşington'da vermiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev ve Ermenistan Başbakanı Paşinyan, ABD Başkanı Trump'ın daveti üzerine 8 Ağustos'ta bir araya gelmiş, aralarında üçlü görüşmeyi takiben, Trump'ın arabuluculuğunda iki belge imzalanmıştır:

-Aliyev ve Paşinyan 7 maddeden oluşan bir ortak bildiri imzalamıştır. Özü, Vaşington görüşmesi ruhu ve anlayışı doğrultusunda, iki ülkenin barışa bağlılığının teydidir.

-İki ülkenin Mart ayında üzerinde mutabık kaldıkları, 17 maddeden oluşan, “Barışın Tesisi ve Devletlerarası İlişkiler Antlaşması” daha sonra onaylanmak üzere taraflarca parafe edilmiştir.

-Toplantıda ayrıca Azerbaycan'ı Nahçıvan'a bağlayan, “Uluslararası Barış ve Refah için Trump Yolu” (TRIPP) adı verilen, Zengezur Koridoru olarak bilinen ulaşım güzergâhı ve yolun 99 yıllığına bir ABD şirketi sorumluluğuna verilmesi mutabakatı onaylanmış, ancak içeriği ve ayrıntıları hakkında bir açıklama yapılmamıştır. Paşinyan 10 Eylül'de Parlamento'da sorulara cevaben, antlaşmanın Ermenistan'a en son sınır ve gümrük teknolojilerine ulaşım olanağı sağladığını, TRIPP projesinin sadece Ermenistan ile ABD arasında görüşme konusu olduğunu söylemiştir.⁵⁴

-Toplantıda iki ülke Minsk Grubu'nun lağvedilmesi için AGİT Sekreteryası nezdinde ortak yazılı bir başvuru girişiminde bulunmak hususunda mutabık kalmıştır.

Bu tarihi buluşma çerçevesinde Ermenistan ile ABD arasında üç tane de anlayış muhtırası (memorandum of understanding (MoU)) imzalanmıştır:

-İlki, Ermenistan'ın “Barış Kavşakları” projesine ilişkindir. ABD'nin, Ermenistan'ın bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve sınırlarının dokunulmazlığına tam saygıyla, Barış Kavşakları projesine yatırıma ilgi

54 Siranush Ghazanchyan, “Full Text of Armenia–Azerbaijan Joint Declaration Released”, Public Radio of Armenia, 9 Ağustos 2025, <https://en.armradio.am/2025/08/09/full-text-of-armenia-azerbaijan-joint-declaration-released/>.

duyduğu ifade edilmektedir. Paşinyan TRIPP mutabakatını bu kapsamda takdim etmektedir.

-İkincisi, teknolojik gelişmeler ve yapay zekâ alanında iş birliğine ilişkindir.

-Üçüncüsü, “Enerji Güvenlik Ortaklığı” başlığını taşımakta, özellikle nükleer enerji ve santral konusu ile elektrik akümülatör teknolojisini kapsamaktadır.⁵⁵

Vaşington toplantısı ve varılan mutabakatlar dünya çapında olumlu yankı bulmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanı’nın beyanlarıyla duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. Dışişleri Bakanlığınca yayınlanan açıklama aşağıdadır:

“Azerbaycan ve Ermenistan arasında kalıcı barışın tesisine yönelik sağlanan ilerlemeden ve bu kapsamda bugün (8 Ağustos) Vaşington’da kayda geçirilen iradedden memnuniyet duyuyoruz.

Uluslararası çatışma ve krizlerin giderek yoğunlaştığı bir dönemde atılan bu adım, bölgesel barış ve istikrarın sağlanması bakımından son derece önemli bir gelişme teşkil etmektedir. ABD Yönetimi’nin sürece sağladığı katkıları takdir ediyoruz.

Güney Kafkasya’nın huzur ve refaha kavuşması yönünde tarihi bir fırsat yakalanmıştır. Türkiye olarak, bu fırsatın hayata geçirilmesi için ortaya koyulan çabalara katkı sunmaya devam edecek ve can Azerbaycan’ın özveriyle sürdürdüğü gayretleri destekleyeceğiz.”⁵⁶

Özellikle Rusya’nın “dikkatli iyimserlik”, ifadeli dengeli ve olumlu yaklaşımı dikkat çekmiştir. Rusya Başbakan Yardımcısı Overçuk Moskova’nın Ermenistan’ın Azerbaycan ile TRIPP üzerinde antlaşmasını desteklediğini, antlaşmanın “ geniş Avrasya bölgemizde barışın kuvvetlenmesine önemli katkı” sağladığını söylemiş; “Biz bu konuya şöyle bakıyoruz, Ermenistan stratejik müttefikimizdir ve eğer Ermenistan bir şeyin kendileri için iyi

55 “Memorandums of Understanding Signed Between the Republic of Armenia and the United States”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 29 Ağustos 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/08/29/Nikol-Pashinyan-memorandum-08-08-2025/>.

56 “No: 167, 8 Ağustos 2025, Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Barış Süreci Hk.”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2025, https://www.mfa.gov.tr/no_-167_-azerbaycan-ve-ermenistan-arasindaki-baris-sureci-hk.tr.mfa.

olduğunu düşünüyorsa, o zaman elbette Ermenistan'ı destekleriz.” demiştir.⁵⁷ Diğer taraftan, Dışişleri Bakanı Lavrov daha sonra verdiği bir demeçte, antlaşmanın iki Güney Kafkas devleti arasında uzun süredir devam eden çatışmayı mutlaka çözümleyeceği anlamına gelmediğini ifade etmiştir. Lavrov demecinde, “Antlaşmanın nasıl uygulanacağını görmek lazım, zira ilk birkaç gün yapılan ümit verici yorumlar, belgeler yayınlandıktan sonra yerini kuşkucu değerlendirmelere bırakmıştır. Görüldüğü kadarıyla, orada her konuda mutabakata varılmamıştır.” demiştir.⁵⁸

Tabiatıyla karşı çıkan istisnalar da olmuştur. En açık itiraz İran’dan gelmiştir. Dışişlerince yapılan ve endişe ifade edilen açıklamanın yanı sıra, önemli bir siyasi danışman tehditkâr ve ağır beyanlarda bulunmuştur. Ermenistan Devrimci Federasyonu-Taşnaksutyun (ARF) 9 Ağustos’ta yayınladığı bildiride antlaşmayı Ermenistan’ın egemenliğine darbe olarak nitelendirmiş ve bilinen intikamcı ve yıkıcı çizgisinde bir dizi eleştiriler sıralamıştır.⁵⁹ Keza Amerika Ermeni Ulusal Konseyi de (ANCA) aynı doğrultuda, geri kalmayan bir açıklama yapmış, Kongre’deki lobileri ve yandaşları aracılığıyla yönetimi etkilemeye yönelik girişim başlatmıştır.⁶⁰ Antelias Katolikosu Aram I de duyduğu memnuniyetsizliği dolaylı olarak ifade yoluna gitmiş, Vaşington Antlaşması’nın halka sunulmasını önermiştir.⁶¹ Lemkin Enstitüsü de intikamcı koroya katılmakta gecikmemiştir.⁶²

Başkan Biden yönetiminde Güney Kafkaslar Özel Temsilcisi olan O’Brien da antlaşmanın Ermenistan’a hiçbir şey kazandırmadığı, Azerbaycan ile

57 “Russian Deputy PM: Initialled Azerbaijan-Armenia Agreement to Strengthen Regional Peace”, *Caliber*, 4 Eylül 2025, <https://caliber.az/en/post/russian-deputy-pm-initialled-azerbaijan-armenia-agreement-to-strengthen-regional-peace>.

58 “Russia Says Implementation of Armenian-Azerbaijani Initialed Deal ‘Remains to be Seen’”, *ArmenPress*, 8 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1229071>.

59 “Statement from the ARF-Dashnaksutyun Bureau”, *Armenian Weekly*, 9 Ağustos 2025, <https://armenianweekly.com/2025/08/09/statement-from-the-arf-dashnaksutyun-bureau-2/>.

60 “ARF Eastern Region Condemns August 8 Agreements as Historic Betrayal”, 10 Ağustos 2025, *Armenian Weekly*, <https://armenianweekly.com/2025/08/10/arf-eastern-region-condemns-august-8-agreements-as-historic-betrayal/>.

61 “Washington Agreement Must be Presented to Public – Aram I”, *Alpha News*, 18 Ağustos 2025, <https://alphanews.am/en/washington-agreement-must-be-presented-to-public-aram-i/>.

62 “Statement on the Armenia-Azerbaijan Joint Declaration: This is No ‘Peace Deal’”, *Lemkin Institute of Genocide Prevention and Human Security*, 31 Ağustos 2025, <https://www.lemkininstitute.com/statements-new-page/statement-on-the-armenia-azerbaijan-joint-declaration%3A-this-is-no-%E2%80%999Cpeace-deal%E2%80%9D>.

çatışmayı çözümleyemeyeceği, Ermenistan'ı risklere daha açık bir konuma getirdiği iddiasını basında paylaşmış, Paşinyan bu ifadeleri kınayarak, Biden yönetiminin zayıf kaldığını ve Biden'ın Trump'ın gerçekleştirdiğini başaramadığını beyan etmiştir.⁶³

1 Eylül'de AGİT Sekreteryasından yapılan açıklamada; ABD, Rusya ve Fransa'nın da aralarında bulunduğu 57 üye ülkenin oy birliğiyle "Minsk sürecini ve ilgili yapılarını" kapatma kararı aldığı bildirilmiştir. Kapatma süreci 1 Aralık'ta tamamlanacaktır.⁶⁴ Bu konuda Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklama aşağıdadır:

"Minsk Süreci ve bağlı yapılarının lağvedilmesine dair AGİT Bakanlar Konseyi tarafından 1 Eylül 2025 tarihinde alınan kararı memnuniyetle karşılıyoruz.

*Azerbaycan ve Ermenistan'ın ortak çabalarıyla mümkün olan bu tarihi karar, iki ülke arasındaki barış sürecinin önemli merhalelerinden birini teşkil etmiştir."*⁶⁵

Diasporanın intikamcı ve radikal unsurları, ANCA ve Ermeni Ulusal Konseyi-Uluslararası (ANC-I) Minsk Grubu'nun lağvedilmesini şiddetle kınamıştır. Ermeni Devrimci Federasyonu-Taşnaksutyun (ARF) ayrıca Ermenistan'ın bu kararı onaylamasının uluslararası hukuka göre geçersiz olduğunu iddia etmiştir.⁶⁶

Ermenistan'ı ziyaret eden ABD Dışişleri yetkilisi 11 Eylül'de TRIPP için ilk adımda 145 milyon dolar katkıda bulunacaklarını açıklamıştır.⁶⁷

63 Arshaluys Barseghyan, "Pashinyan Accuses Biden Administration of Failing to do What Trump Achieved", *OC Media*, 28 Ağustos 2025, <https://oc-media.org/pashinyan-accuses-biden-administration-of-failing-to-do-what-trump-achieved/>.

64 "OSCE Ministerial Council Ends Minsk Process Activities", *Caucasus Watch*, 3 Eylül 2025, <https://caucasuswatch.de/en/news/osce-ministerial-council-ends-minsk-process-activities.html>.

65 "No: 180, 2 Eylül 2025, AGİT Minsk Süreci ve Bağlı Yapılarına Son Verilmesi Kararı Hk.", *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2025, https://www.mfa.gov.tr/no_-180_-agit-minsk-sureci-ve-bagli-yapilarina-son-verilmesi-karari-hk.tr.mfa.

66 "ANCA Condemns Dissolution of OSCE Minsk Group; Urges U.S. Leadership to Hold Azerbaijan Accountable", *Armenian National Committee of America*, 1 Eylül 2025, <https://anca.org/press-release/anca-condemns-dissolution-of-osce-minsk-group-urges-u-s-leadership-to-hold-azerbaijan-accountable/>.

67 "Armenian Transit Corridor Gets Initial Financial Infusion", *Eurasianet*, 12 Eylül 2025, <https://eurasianet.org/armenian-transit-corridor-gets-initial-financial-infusion>.

Vaşington Antlaşması sonrası TRIPP terminolojisi Aliyev ile Paşinyan arasında süregiden tartışma konusu olmuş, Aliyev'in bu güzergâhı Zengezur Koridoru olarak adlandırmasına şiddetle karşı çıkan Paşinyan, koridor söyleminin Azerbaycan tarafından Ermenistan kontrolü ve egemenliği dışında olacağı şeklinde yorumlandığını, bunu kabul etmelerinin mümkün olmadığını çeşitli vesilelerle vurgulamıştır. Paşinyan 29 Eylül'de Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesini ziyaretinde basın AB'nin TRIPP projesine katılıp katılamayacağı sorusuna verdiği yanıtta, *"TRIPP Ermenistan ile ABD arasında ikili olarak görüşülmektedir. Ermenistan ve ABD'nin üzerinde anlaşacağı üçüncü bir taraf da projeye katılabilir. AB Ermenistan için güvenilir bir ortaktır. Biz daha çok güvenilir ortakların katılımını arzu ederiz."* demiştir.⁶⁸

Duşanbe-Tacikistan'da düzenlenen Bağımsız Devletler Topluluğu (CIS) Devlet Başkanları Konseyi'nde 10 Ekim'de yaptığı konuşmada Paşinyan, Azerbaycan ile sağlanan barışın, aynı zamanda örgütün kuruluş belgesi olan, 1991 Alma Ata Bildirisi'ne dayandığını, ancak barışın tesisinin bütün sorunların halledildiği anlamına gelmediğini, tarafların hâlâ karşılıklı ticari, ekonomik, siyasi, kültürel bağlar kurması ve insani konuları çözümülemesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunların kolay olmadığını ancak barışın verdiği güvenle zaman içinde halledilebileceğine inancını belirtmiştir.⁶⁹

Paşinyan toplantı marjında Azerbaycan Cumhurbaşkanı ile ikili görüşme yapmıştır. Basında çıkan haberde iki liderin çok ılımlı bir görüşme yaptıkları, barış ve güvenlik konularında ileri adımları görüştükleri örgütün Genel Sekreteri'ne atfen bildirilmiştir.

Ermenistan'ın Dış İlişkileri

Ermenistan dönem boyunca, dengeli ve dengeleyici, çok vektörlü dış politika anlayışını yaygın biçimde uygulamaya çaba göstermiş, açık biçimde Batı'ya açılırken, Doğu, Kuzey ve Güney ile ilişkilerini de göz ardı etmediği görüntüsünü vermeye özen göstermiştir.

68 "Discussions on Trump Route Project Have Already Begun – Pashinyan", *Arka News*, 29 Eylül 2025, <https://arka.am/en/news/politics/discussions-on-trump-route-project-have-already-begun-pashinyan/>.

69 "TRIPP Project Opens New Export and Import Opportunities for CIS Countries as Well: Pashinyan's Speech at CIS Council Meeting", *First Channel News*, 10 October 2025, <https://www.1lurer.am/en/2025/10/10/TRIPP-project-opens-new-export-and-import-opportunities-for-CIS-countries-as-well-Pashinyan-s-speech/1395287>.

Dışışleri Bakanı Mirzoyan 14 Mayıs'ta Brüksel'e bir çalışma ziyareti yapmış, AB Dış İlişkiler Şefi Kaja Kallas ile görüşmüştür. Taraflar AB-Ermenistan ilişkilerini geliştirme, derinleştirme olanaklarını ve somut alanlarda iş birliğini geliştirme konularını ele almıştır. AB tarafından yapılan açıklamada, AB-Ermenistan ilişkileri “görülmemiş hızla” derinleşiyor denmiştir.⁷⁰

Savunma Bakanı'nın başkanlığında bir heyet temaslarda bulunmak üzere 12 Mayıs'ta Almanya'yı ziyaret etmiş, Berlin'de BM Barış Koruma Bakanlar toplantısına katılmıştır.

Güvenlik Konseyi Sekreteri Grigoryan Uluslararası Güvenlik Forumu'na katılmak üzere İran'ı ziyaretinde 17 Mayıs'ta İranlı mevkidaşının yanı sıra Cumhurbaşkanı ve Dışışleri Bakanı ile de görüşmüş, Siyasi ve Uluslararası İncelemeler Enstitüsü'nü (IPIS) ziyaret etmiştir.⁷¹

Avrupa Siyasi Topluluğu'nun 19 Mayıs'ta Arnavutluk'ta yapılan altıncı zirvesine Paşinyan ile Mirzoyan Tiran'da katılmıştır.

Ermenistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) karşılıklı mukim büyükelçilik açma kararı münasebetiyle GKRY Meclis Başkanı 18-21 Mayıs'ta Ermenistan'a gitmiştir. Mirzoyan ile görüşmesinde, uluslararası platformlarda karşılıklı desteğin kuvvetlendirilmesi ele alınmıştır. Ermeni mevkidaşı Simonyan ile yaptığı görüşmede ilişkilerin stratejik ortaklık düzeyine çıkartılması hususunda mutabık kalınmıştır.⁷²

İran Savunma Bakanı, iki ülke arasındaki ilk ortak askeri tatbikattan bir ay sonra, 20 Mayıs'ta Ermenistan'a resmi ziyarette bulunmuştur.

Mirzoyan'ın 21 Ocak Moskova ziyaretinin karşılığı olarak Rusya Dışışleri Bakanı Lavrov 20-21 Mayıs'ta Erivan'a gelmiştir. İki bakan 21 Mayıs'ta iki ülke Dışışleri Bakanlıkları arasında 2025-2026 İstişareler Planı'nı

70 “Foreign Minister Mirzoyan, EU Top Diplomat Discuss Deepening Armenia-EU Partnership” *ArmenPress*, 15 May 2025, <https://armenpress.am/en/article/1219644>.

71 “Armenian Security Council Secretary, Iran's Foreign Minister Discuss Bilateral and International Issues”, *ArmenPress*, 17 May 2025, <https://armenpress.am/en/article/1219911>.

72 “Deputies of Inter-Parliamentary Committee on Cooperation between RA National Assembly and House of Representatives of Cyprus meet with delegation led by Annita Demetriou”, *Aravot*, 19 Eylül 2025, <https://en.aravot.am/2025/05/19/359853/>.

imzalamıştır.⁷³ Rusya Dışişleri Bakanlığı 22 Mayıs'ta Lavrov'un Ermenistan'a çalışma ziyaretini özetleyen bir basın açıklaması yayınlamıştır. Görüşmelerden sonra taraflar ortak basın toplantısı düzenlemiş, basın sorularını da yanıtlamışlardır. Her iki bakan, bazı önemli konularda anlaşmazlıkları devam ediyor olsa da Ermenistan ve Rusya'nın müttefik olduklarını kaydetmiştir. Lavrov *"Bütünü itibarıyla, görüşmelerimizin sonucundan memnunuz. Açık konuştuk, ulusal tutumlarımızın özelliklerini gizlemedik."* demiştir. Anlaşamadıkları bazı konuları basının önünde açıklamaktan kaçınmamışlar, ancak bunların ilişkilerin önünde engel oluşturmadığı izlenimini vermişlerdir. Bu kapsamda, Lavrov güneyde, İran sınırında Kapan'da başkonsolosluk açma çalışmalarının da devam ettiğini hatırlatmıştır. Bu dönem içinde de bu konuda bir gelişme kaydedilmemiştir. Diğer taraftan Fransa 2 Haziran'da Kapan'da fahri konsolosluğunun açılışını yapmıştır.

Lavrov diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi, ekonomik iş birliğinin önemi ve 3+3 Platformu'na özel atıfta bulunarak bölgesel entegrasyonu vurgulamış, AB ve Fransa'yı ismen anarak Batı'nın yapıcı olmayan ilgisini eleştirmiş, Rusya'nın Ermenistan'daki askeri varlığının devamlılığının gereğini ifade etmiştir. Lavrov'un konuşmalarında ABD'yi doğrudan eleştirmemesi dikkat çekmiştir.

Lavrov 21 Mayıs'ta Ermeni-Rus Slav üniversitesinde, çeşitli üniversitelerden çok sayıda öğrencinin, öğretim görevlilerinin STÖ temsilcilerinin katıldığı toplantıda konuşmuş ve soruları yanıtlamıştır. Üç saate yakın süre içinde, kapsamlı görüş alışverişi çerçevesinde, Paşinyan yönetiminin gündeme getirdiği "Gerçek Ermenistan" anlayışına karşı görüşler ifadeden kaçınmayan Lavrov, *"İnsan kendi tarihini ve geçmişini unutamaz... Ulusal marş ve devlet arması sadece sembol değildir, ana vatanın ruhudur... Bizde bir söz vardır 'Geçmiş geçmişte kalsın.' fakat tarih, atalarımızın mirası, anavatan için yaptıkları, halk veya inançları unutulmamalıdır. Tarih ruhta, kalpte, anılarda, çocukların ve torunların yetiştirilmesinde yer almalıdır."* ifadelerinde de bulunmuştur.⁷⁴ Lavrov Meçhul Asker Anıtı'na giderek törenle çelenk koymuş, Soykırım Anıtı'na ise bir çelenk gönderilmiştir.

73 "Meeting of the Foreign Ministers of Armenia and Russia", *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 21 May 2025, <https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/05/21/Mirzoyan-Lavrov/13240>.

74 "Russia Warns Against Western Hegemony, Reaffirms Support for Armenia", *Aravot*, 23 May 2025, <https://en.aravot.am/2025/05/23/359958/?s=Russia+Warns+Against+Western+Hegemony%2C+Reaffirms+Support+for+Armenia+>.

Lavrov'un Erivan'a gelişinde Rusya'ya karşı bir ilk yaşanmış, Batı yanlısı bir grup aktivist Rus Büyükelçiliğinin yakınında ve kentin girişindeki bir köprüde Putin karşıtı görseller asmıştır. Putin'i kelepçeli gösteren resmin altında Ermenice, Rusça ve İngilizce "katil" yazılmıştır. Rus yetkililer olayı derhal kınamış, tahrik olarak nitelendirmiş ve sorumluların en ağır şekilde cezalandırılması istenmiştir.

Mirzoyan 5 Haziran'da parlamentoyu bilgilendirme konuşmasında, Rusya ile ilişkilerin gayet sağlıklı ve ortaklığa yönelik olduğunu vurgulamıştır. Elbette her şeyin "pürüzsüz" ve "bulutsuz" olmadığını, ancak bazı anlaşmazlıklara rağmen anlaşma bulunan ve normal iş birliği yapılan çok sayıda alan olduğunu söylemiştir. Ermenistan-Rusya 10. Bölgelerarası İşbirliği Forumu her iki ülkenin parlamento başkanlarının katılımıyla 6 Haziran'da Erivan'da toplanmıştır.⁷⁵ Rusya Dışişleri Bakanlığı 11 Haziran'da düzenlediği basın toplantısında, Ermenistan'daki Rus askeri üssünün kaldırılmasının gündemde olmadığını söylemiştir. Aynı hususu Paşinyan da 13 Haziran'da teyit etmiştir.

Temmuz başında iki ülke arasında Rus TV kanallarının Ermenistan aleyhinde yayınları nedeniyle ciddi bir kriz çıkmış, Ermenistan Dışişleri Bakanlığı 4 Temmuz'da Rusya Büyükelçisi'ni davet ederek, "Rus devlet televizyon kanallarında Ermenistan hükümeti aleyhinde açıkça dostça olmayan ve çok kez düşmanca propaganda yayınlanmasında" duyulan kuvvetli memnuniyetsizliği ifade eden bir nota verilmiştir. Rusya Dışişleri Bakanlığı da 8 Temmuz'da Ermenistan Büyükelçisi'ni davet etmiş, ilişkilerin tırmanmasının önlenmesi gereğine işaret edilmiştir.

Ermenistan Dışişleri Bakanlığı 26-27 Mayıs tarihlerinde ikinci kez uluslararası Erivan Diyalogu toplantısını düzenlemiştir. Slovakya Başbakanı, Karadağ ve Fransa Dışişleri Bakanları katılım göstermiştir.

ABD Enerji Bakanlığının Uluslararası Nükleer Politika ve İş Birliği Yetkilisi Bakan Yardımcısı beraberinde bir heyetle 2 Haziran'da Ermenistan'ı ziyaret etmiştir.⁷⁶

75 "10th Armenia-Russia Interregional Cooperation Forum Held in Yerevan", *ArmenPress*, 6 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1221562>.

76 "Armenia and US Discuss Cooperation in the Field of Peaceful Nuclear Energy and Mining", *Arka News*, 5 Haziran 2025, <https://arka.am/en/news/economy/armenia-and-us-discuss-cooperation-in-the-field-of-peaceful-nuclear-energy-and-mining/>.

Hindistan ve Fransa'dan katılımlarla ilk defa düzenlenen "Raisina Akdeniz" toplantısına katılmak üzere Mirzoyan 12 Haziran'da Marsilya'ya gitmiş, Hindistan Dışişleri Bakanı ile "Sonraki Özel İlişki: İndo-Pasifik ile Avrupa Arasında Derinleşen Stratejik Ortaklık" başlıklı bir panelde yer almışlardır.

Mirzoyan 24-27 Haziran'da Çin Halk Cumhuriyeti'ne resmi ziyarette bulunmuştur.⁷⁷ Çin Dışişleri Bakanı Mirzoyan'ın ilk resmi ziyareti münasebetiyle hararetle karşılamış, iki ülke ilişkilerine aktif desteğini övmüş, iki ülkenin zengin tarihi ve derin kültürel kökleriyle kadim medeniyetler olduğunu söylemiş, Kuşak Yol Projesi'ndeki ortaklığa işaret etmiş, "*Ermenistan ile ilişkilerimizi daha da güçlendirmeye, karşılıklı güveni derinleştirmeye, her iki ülkenin refahı mı artırmak üzere iş birliğini genişletmeye hazırız.*" demiştir. CGTN televizyonuna mülakat veren Mirzoyan, ziyaretinin gerçekleştirilenleri değerlendirmek ve geleceğin yol haritasını belirlemek bakımından "zamanlı" olduğunu söylemiş, artan ticaret hacmine, Erivan ile Urumçi arasında başlayan doğrudan uçak seferlerine işaret etmiştir.

Mirzoyan, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Genel Sekreteri ile de görüşmüş; örgütle diyalog ortaklığı statüsündeki ilişkilerini daha geliştirme arzusunu ifade etmiştir.⁷⁸ 3 Temmuz'da Ermenistan Hükümetinin yaptığı bir açıklamada, Ermenistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne üyelik başvurusunda bulunmasının planlandığı bildirilmiştir.

Paşinyan Çin'in liman kenti Tianjin'de 31 Ağustos'ta düzenlenen ŞİÖ zirvesine katılmıştır. Çin devlet televizyonu CCTV haberine göre, iki ülke liderinin görüşmesinde, Çin ve Ermenistan arasında stratejik ortaklık kurulmuş, bu hususta bir ortak bildiri yayınlanmıştır. Çin Cumhurbaşkanı Şi Jinping, Paşinyan'a iki ülkenin birbirini kuvvetle desteklemeleri ve her alanda iş birliğini derinleştirmeleri gerektiğini söylemiştir.⁷⁹ Ayrıca, Erivan'da bir Konfüçyüs Üniversitesi açılacağı duyurulmuştur. Paşinyan daha

77 "Meeting of the Foreign Minister of Armenia with the Foreign Minister of China", *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 26 Haziran 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/06/26/Mirzoyan_Wang_Yi/13337?utm.

78 "Meeting of the Foreign Minister of Armenia with the Secretary-General of the Shanghai Cooperation Organization", *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 27 Haziran 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/06/27/Armenia_SCO/13339.

79 "(SCO Tianjin Summit) China, Armenia Establish Strategic Partnership", *The State Council The People's Republic of China*, 31 Ağustos 2025, https://english.www.gov.cn/news/202508/31/content_WS-68b3ca13c6d0868f4e8f5330.html.

sonra Pekin’de 26 ülke lideriyle Zafer günü 80’inci yıl dönümü törenine ve kutlamalarına katılmıştır. 18 Eylül’de bir basın toplantısında Paşinyan, Çin ziyaretinin en önemli sonucunun iki ülke arasında stratejik ortaklık kurulması olduğunu, böylece iş çevrelerinin artık ekonomi ve diğer tüm alanlarda iş birliğini geliştirmek için olumlu siyasi işaret aldıklarını söylemiştir.

Ermenistan Savunma Bakanı 17-19 Eylül tarihlerinde Pekin “Xiangshan Forumu’na” katılmak üzere Çin’e gitmiştir. 2006 yılında başlayan forum Asya-Pasifik güvenlik diyalogunda yan kuruluş olarak öngörülmüştür.

AB Dışişleri Şefi Kallas 30 Haziran’da Ermenistan’ı ziyaret etmiş, görüşmeleri sonrası Mirzoyan AB ile yeni bir ortaklık gündemi üzerindeki müzakerelerin başarılı geçtiğini, bir ortaklık antlaşması imzalandığını duyurmuş, Ermenistan-AB ilişkilerinin şimdiye kadar hiç bu kadar yakın ve kapsamlı olmadığını söylemiştir.⁸⁰ Aynı ifadeyi Kallas da kullanmıştır.

Ermenistan Dışişleri Bakanlığında 30 Haziran’da yapılan açıklamada, Mirzoyan’ın Kırgızistan’da yapılacak Ortak Güvenlik Teşkilatı (CSTO) Bakanlar Konseyi toplantısına katılmayacağı, dolayısıyla Teşkilat’ın toplantılarına katılmama kararında bir değişiklik olmadığı bildirilmiştir.

Yunan basını 4 Temmuz’da, Türkiye’ye karşı Yunanistan, GKRY, Hindistan ve Ermenistan’ın oluşturacağı bir “Batı Asya QUAD’ı” düşüncesini gündeme getirmiştir.

12-20 Ağustos tarihlerinde ABD ile Ermenistan’da “Kartal Ortak-2025” ortak askeri tatbikatı üçüncü kez yapılmıştır. Tatbikatın açılış töreninde Ermenistan Genelkurmay Başkanı ve Savunma Bakanı Birinci Yardımcısı Korgeneral Asriyan ve ABD Büyükelçisi hazır bulunmuştur. Tatbikata ABD tarafından ABD Avrupa ve Afrika ordusu ile Kansas Ulusal Muhafızları unsurları katılmıştır. Yapılan yorumlarda tatbikatın askeri niteliğinden ziyade siyasi yönünün ön planda geldiği ifade edilmiştir. 27 Ağustos’ta bir Ermeni birliği, askeri ABD uçağı ile bir ABD Savunma Bakanlığı yetkilisi ve Büyükelçilik askeri ataşesinin refakatinde, KFOR barış gücünde görev yapmak üzere Kosova’ya nakledilmiştir.

80 “Meeting between Foreign Minister of Armenia Ararat Mirzoyan and EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy Kaja Kallas”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 30 Haziran 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/06/30/Mirzoyan_Kallas/13346?

Vaşington Antlaşması'na karşıtlığını gizlemeyen be bunu kendisine karşı bir tehdit unsuru olarak değerlendiren İran'ın endişelerini gidermek amacıyla Ermeni yetkililer yoğun bir temas trafiği içine girmiştir. Bunun sonucu İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan ABD'nin bölgedeki varlığını görüşmek ve bazı temel antlaşmalar imzalamak üzere üst düzey bir heyetle 19 Ağustos'ta Ermenistan'ı ziyaret etmiştir.⁸¹ İran Dışişleri Bakanı ziyaret öncesi yaptığı açıklamada, ziyaretin Güney Kafkaslar'ın jeopolitik haritasında hiçbir değişikliğin yapılmamasının sağlanmasına odaklanacağını, İran'ın herhangi bir sınır değişikliğine veya bölgede yabancı askeri gücün varlığına kesinlikle karşı olduğunu vurgulamıştır.

Paşinyan-Pezeşkiyan görüşmesi sonrası kapsamlı bir ortak bildiri yayınlanmıştır. İlişkileri çok yönlü olarak ele alan bildiride, karşılıklı ticaret hacminin 3 milyar dolara çıkarılması hedefi konmuş, Basra Körfezi'nden Karadeniz'e uzanan koridor üzerinde durulmuş, bölgesel iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi kapsamında 3+3 Platformu'na işaret edilmiştir. Heyetlerde bulunan üst düzey yetkililer tarafından geniş bir yelpazeyi kapsayan 10 antlaşma imzalanmıştır. İran Dışişleri Bakanı, Ermenistan'ın ülkesinden İran'a bir tehdit yönelmesine hiçbir zaman izin vermeyeceğine dair teminat verdiğini söylemiştir. Görüşmeler sonrası düzenlenen ortak basın toplantısında Pezeşkiyan, Kafkaslar'da barış ve istikrarın İran için stratejik bir öncelik olduğunu, bölgenin jeopolitik rekabet alanı olmamasını vurgulamıştır. Ziyaret sonrası İran'ın endişelerinin ne ölçüde giderilebildiği konusundaki yorumlar genellikle iyimser olmamıştır. Ermenistan dönüşü Putin ile telefonda görüşen Pezeşkiyan, Ermenistan hükümetinin Azerbaycan için İran sınırında ABD idaresinde bir transit koridoru açılması kararından duyduğu rahatsızlığı ifade etmiş, 3+3 Bölgesel Platformu'nun daha uygun bir mekanizma olacağını yinelemiştir.⁸²

Ermenistan Güvenlik Konseyi Sekreteri Grigoryan 29 Ağustos'ta İran'a gitmiş, İran Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi yeni Sekreteri Larijani ile görüşmüş, muhatabı iki ülke arasında kapsamlı bir stratejik ilişkiler belgesi imzalanmasının bölgede barışın güçlenmesi için gerekli bir adım olduğunu

81 "Armenia Reassures Visiting Iran Leader it Will Control Azerbaijan Corridor", *Aljazeera*, 19 Ağustos 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/8/19/armenia-reassures-visiting-iran-leader-it-will-control-azerbaijan-corridor>.

82 "Ermenistan Başbakanı ile İran Cumhurbaşkanı'nın Ortak Bildirisi Yayınlandı", *Ermenistan Kamu Radyosu*, 20 Ağustos 2025, <https://tr.armradio.am/2025/08/20/ermenistan-basbakani-ile-iran-cumhurbaşkaninin-ortak-bildirisi-yayimlandi/>.

ifade etmiştir.⁸³ Grigoryan, Cumhurbaşkanı tarafından da kabul edilmiş ve görüşmede Pezeşkiyan hiçbir yabancı gücün iki ülke arasındaki dostça ve stratejik ilişkileri bozmasına olanak tanınmamasının önemini vurgulamış, bölgede yabancı kuvvet bulunmaması hususuna değinmiş, bu konudaki endişelerinin Ermenistan yetkililerinin verdiği bilgi ve teminatla büyük ölçüde giderildiğini söylemiştir.

31 Ağustos Tianjin ŞİÖ zirvesinde görüşen Ermenistan ve Pakistan liderleri, iki ülke arasında diplomatik ilişki kurulması hususunda anlaşmışlardır.

Paşinyan Osaka’da “Expo 2025” fuarına katılmak üzere 5 Eylül’de Japonya’ya gitmiştir.⁸⁴

Mirzoyan 17-18 Eylül’de Hollanda’ya bir çalışma ziyaretinde bulunmuştur. Bu münasebetle, Ermenistan’ın Lahey Tahkim Daimi Mahkemesine katılım oturumuna da katılmıştır.⁸⁵ 22 Eylül’de BM Genel Kurulu 80. oturumu için New York’a gitmiş, katıldığı G-20 Bakanlar Toplantısı’nda barış kavşakları projesini ve TRIPP olanaklarını tanıtan bir konuşma yapmıştır.

Eylül’ün ikinci haftası ABD Dışişleri Bakanlığı Avrupa ve Avrasya Dairesi başkanlığında bir heyet, Vaşington Antlaşması’nın uygulanmasını görüşmek, özellikle TRIPP Projesi’nin hayata geçirilmesini ele almak üzere Ermenistan’ı ziyaret etmiştir.⁸⁶

Paşinyan, Dünya Atom Haftası Forumu’na katılmak üzere 24 Eylül’de Moskova’ya gitmiştir. Burada yöneltilen, Ermenistan’da yeni nükleer santrali kimin kuracağı sorusunu geçiştirmiş, taahhüt altına girmemiştir.⁸⁷ Forumdan

83 “Larijani: Iran–Armenia Strategic Ties Agreement ‘Vital and Necessary’”, *Press Tv*, 31 Ağustos 2025, <https://www.presstv.ir/Detail/2025/08/31/754096/Supreme-National-Security-Council-Ali-Larijani-strategic-partnership-document-Armenia-Armen-Grigoryan->.

84 “Prime Minister Pashinyan to Leave For Japan on a Working Visit”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 29 Ağustos 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/08/29/Nikol-Pashinyan-will-leave-for-Japan>.

85 “Remarks by Foreign Minister of Armenia at the Event Marking Armenia’s Accession to the PCA”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 18 Eylül 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/09/18/Mirzoyan_PCA/13457.

86 “US Delegation Discusses Key Transit Route in Yerevan”, *Hürriyet Daily News*, 14 Eylül 2025, <https://www.hurriyetaidailynews.com/us-delegation-discusses-key-transit-route-in-yerevan-213573>.

87 “The Safe Operation of the Armenian Nuclear Power Plant is a Strategic Priority for the Government of the Republic of Armenia. Prime Minister”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 25 Eylül 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/09/25/Nikol-Pashinyan-conference-World-Atomic-Week>.

sonra 25 Eylül'de Putin ile ikil bir görüşme yapmıştır. Bu görüşme 31 Ağustos'ta Tianjin ŞİÖ zirvesindeki görüşmelerinden sonra, kısa süre içinde ikincisi olmuştur. Her ne kadar Putin ikili ilişkilerden ve bağlardan övgüyle bahsetse de, Ermenistan'ın AB'ye katılma girişimleri ve Ortak Güvenlik Teşkilatına karşı tutumu başta olmak üzere birçok anlaşmazlık konuları olduğu bilinmektedir. Bunun bir göstergesi, Rus yetkililerin, aralarında papazların da bulunduğu 100 kadar Ermeninin Ermenistan Büyükelçiliği önünde, Paşinyan aleyhtarı söylemlerle gösteriye izin vermesi olmuştur.

27 Eylül'de BM Genel Kuruluna uzaktan hitap eden Paşinyan, Azerbaycan ile barışın tesis edildiğini vurgulamış, Türkiye ile gelişen ilişkilere geniş yer vermiş, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın Zengezur Koridoru söylemini kuvvetle eleştirmiş, 2026 Mayıs ayında Ermenistan'ın Avrupa Siyasi Topluluğu 8. Zirvesi'ne ev sahipliği yapacağını duyurmuş, konuşmasında 3+3 Platformu'na da yer vermiştir.⁸⁸

Mirzoyan 30 Eylül'de Varşova Güvenlik Forumu'na katılmış, "Lizbon'dan Erivan'a: Daha Geniş bir Komşulukta Avrupa Stratejisinin Öngörülmesi" başlıklı oturumda konuşmuş, Azerbaycan ile barışın AB dâhil, daha geniş bir bölge için önemi üzerinde durmuştur.⁸⁹

Paşinyan 10 Ekim'de Tacikistan-Duşanbe'de Bağımsız Devletler Topluluğu zirvesine katılmıştır. Daha sonra, ABD Başkanı'nın daveti üzerine, 13 Ekim'de İsrail-Filistin (Gazze) savaşını sona erdirmek üzere düzenlenen Mısır-Şarm el-Şeyh liderler barış toplantısında yer almıştır.

Türkiye ile İlişkiler

Normalleşme sürecinin somut ve olumlu etkileri dönem içinde görülmüş, dikkat çekici gelişmeler sürece ivme kazandırmıştır.

Mirzoyan 20 Mayıs'ta AB'nin Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerine akredite büyükelçileri için düzenlenen seminerde Ermenistan'ın dış politikasını ele

⁸⁸ "Prime Minister of the Republic of Armenia Nikol Pashinyan's speech at the 80th session of the UN General Assembly", *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 27 Eylül 2025, <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2025/09/27/Nikol-Pashinyan-Speech>.

⁸⁹ "Remarks by the Foreign Minister of Armenia at the Warsaw Security Forum", *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 29 Eylül 2025, https://www.mfa.am/en/speeches/2025/09/29/Mirzoyan_WSF/13516.

alan kapsamlı konuşmasında Türkiye ile ilişkiler hakkında şunları söylemiştir: *“Ermenistan’ın bölgede barışa ve istikrara bağlılığı ülkemizin Türkiye ile normalleşme sürecinde attığı adımlarla daha da ortaya konmuştur. Ermenistan Başbakanı ile Türkiye Cumhurbaşkanı’nın toplantılarının yanı sıra benim de ülkenin Dışişleri Bakanı ile görüşmelerimle üst düzey diyalog sürmektedir. Diplomatik ilişki kurulması ve sınırların açılmasıyla tam normalleşmenin her iki ülke ve onun ötesindeki bölge için önemli olanakların kilidini açacağına kuvvetle inanıyoruz.”*⁹⁰

26 Mayıs’ta “Erivan Diyalogu” forumunda bir panelde yer alan Mirzoyan, yöneltilen “Ermenistan-Azerbaycan arasında olası bir barış antlaşması Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin gelişmesinde bir sıçrama taşı teşkil eder mi?” sorusuna verdiği yanıtta: *“Eğer kısa bir cevap verecek olursam-evet. Türkiye ile bir diyalog başlattık; her iki tarafın açıkça belirttiği üzere süreç ön koşulsuz yürümelidir. Belirtmek isterim ki, Ermenistan ile Türkiye arasındaki diyalog, bazılarının beklemiş olabileceği kadar, sorunlu olmamıştır.”* demiş, ayrıca diplomatik ilişkilerin tesisi, sınırın açılması ve ulaşım sorunlarının halli önünde kalan tek engelin Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki müzakerelerin sonuçlanmamış olmasının teşkil ettiğini söylemiştir.⁹¹

Ermenistan basını Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 29 Mayıs’ta Azerbaycan’dan dönerken uçakta basına verdiği bilgileri manşetlere taşımış ve ayrıntılı yer vermiştir. Türkiye’nin Güney Kafkaslarda istikrar, barış ve refahın sağlanmasına attığı önemin, bir an önce Azerbaycan ile Ermenistan arasında kalıcı barış antlaşmasının imzalanmasının gereğinin vurgulandığı, Türkiye ile Ermenistan’ın dikkatli bir normalleşme süreci sürdürdüğü, bunun bütün bölge ülkelerinin çıkarına olduğu, Zengezur Koridoru’na da değindiği, bunun sadece Azerbaycan ile Nahçıvan’a değil bütün Türk dünyasına bir köprü hizmeti vereceğinin ifade edildiği özellikle kaydedilmiştir.⁹²

90 “Keynote Speech by the Minister of Foreign Affairs of Armenia Regional Seminar of The European Union Ambassadors to the Countries of Eastern Europe and Central Asia”, *Mission of the Republic of Armenia to the European Union*, 20 Mayıs 2025, <https://eu.mfa.am/en/news/2025/05/20/keynote-speech-by-the-minister-of-foreign-affairs-of-armenia-regional-seminar-of-the-european-union/14418>.

91 “Speech by the Foreign Minister of Armenia at the Panel Discussion within the Framework of the “Yerevan Dialogue” International Forum”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 26 Mayıs 2025, https://www.mfa.am/en/speeches/2025/05/26/Mirzoyan_YD_Panel/13246.

92 “Erdogan Calls for Swift Signing of Armenian-Azeri Peace Treaty”, *ArmenPress*, 29 Mayıs 2025, <https://armenpress.am/en/article/1220936>.

Başbakan Paşinyan 5 Haziran'da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı arayarak Kurban Bayramı'nı kutlamış, Erdoğan da Paşinyan'ı Avrupa Siyasi Topluluğunun 2026 ilkbaharında Ermenistan'da yapılacak olması nedeniyle kutlamıştır. Görüşmede ikili ilişkiler, bölgesel ve küresel konular ele alınmış, iki ülke arasındaki memnuniyet verici diyalogun devamı hususunda mutabık kalınmıştır.⁹³

Mirzoyan, 5 Haziran'da parlamentoda yaptığı konuşmada, *"Türkiye ile diplomatik bağlarımızın bulunmamasına rağmen, diplomatik ilişkimizin bulunduğu birçok ülkeden daha aktif ve etkili diyalog içerisindeyiz. Eğer birisi bu diyalogun artık sahada somut sonuçlar vermesinin zamanı gelmiştir derse, elbette haklıdır. Eğer birisi bunu söylerse, kabul ederim."* demiştir.⁹⁴

GLOBSEC 2025 Forumu'nda konuşan Paşinyan 13 Haziran'da, son birkaç yılda Türkiye ile aktif bir diyalog geliştirdiklerini, geçmişte üçüncü bir tarafın aracılığına ihtiyaç duyarken artık doğrudan temas kurduklarını ifade etmiş, *"Türkiye Cumhurbaşkanı ile birkaç toplantımız oldu ve bunlar yapıcıydı. Doğrudur, henüz sahada somut sonuçlar sağlanmamıştır ancak önemli ilerleme kaydedilmiştir. Örneğin, üç yıl önce Ermenistan herhangi bir konuda Türkiye'nin tutumunu öğrenmek istediğinde üçüncü bir ülkenin aracılığını istedi. Bugün komşularımızla doğrudan haberleşme hatta günlük temas içindeyiz."* demiştir.⁹⁵ Paşinyan bu gelişmenin diplomatik ilişki kurulması, sınırların açılması ve ekonomik bağların güçlendirilmesini sağlayacağını ümit ettiğini, bunun bir zaman meselesi olduğunu belirtmiş, konuşmasını: *"Bu bölgenin daha geniş ekonomik gündemi ile bağlantılıdır, ancak söylediğim gibi, barışın tesisi yolunda istikrarlı biçimde hareket ediyoruz. Bu görevimizdir ve gerçekleştirmeye kararlıyız. Elbette halledilmesi gereken bazı nüanslar bulunmaktadır ancak başaracağımızdan eminim."* sözleriyle tamamlamıştır.

APRI 2025 Forumu'nda konuşan Ermenistan Güvenlik Konseyi Sekreteri Grigoryan 13 Haziran'da, *"Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesi gündemimizin öncelikleri arasındadır. İlişkilerin normalleşmesine ve sınırların açılmasının*

93 "Paşinyan, Erdogan Discuss Armenia-Türkiye Relations and Regional Developments", *ArmenPress*, 5 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1221484>.

94 "Mirzoyan: Ermenistan ve Türkiye Aktif Bir Diyalog İçinde", *Ermenistan Kamu Radyosu*, 6 Haziran 2025, <https://tr.armradio.am/2025/06/06/mirzoyan-ermenistan-ve-turkiye-aktif-bir-diyalog-icinde/>.

95 "Paşinyan Highlights Direct Contact, Active Dialogue with Türkiye", *ArmenPress*, 13 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222263>.

sağlanmasıya yönelik çalışmaya devam ediyoruz. Her şey ideal olmasa da, normalleşme sürecindeki ilerleme açıktır.” demiştir.⁹⁶

Ermenistan Dışişleri Bakanlığında 16 Haziran’da yapılan açıklamada, Bakan Yardımcısı Kostanyan’ın Ankara’da mevkidaşı Ekinci ile görüştüğü, tarafların ikili ve bölgesel konuları ele aldığı bildirilmiştir.⁹⁷

Başbakan Paşinyan, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın daveti üzerine 20 Haziran’da İstanbul’a gelmiştir. Heyetinde Dışişleri Bakanı Mirzoyan, Bakan Yardımcısı Kostanyan, Meclis Başkan Yardımcısı ve Normalleşme Süreci Özel Temsilcisi Rubinyan yer almıştır. Bu Ermenistan’dan bu düzeyde ilk resmi ziyaret olmuş, tarihi bir ziyaret olarak nitelendirilmiştir. Resmi görüşmelerin yanı sıra Paşinyan, Ermeni toplumu temsilcileriyle görüşmüş, Ermeni Patrikhanesi kilisesini, bir Ermeni okulunu ve Sultanahmet Camisi’ni ziyaret etmiştir.

Dolmabahçe Sarayı’nda Cumhurbaşkanlığı Çalışma Ofisinde yapılan görüşmede, ikili ilişkiler, normalleşme süreci, Ermenistan-Azerbaycan barış antlaşması çalışmaları ve bölgedeki gelişmeler ele alınmıştır.⁹⁸ Cumhurbaşkanı Erdoğan devam eden barış görüşmelerinin sonuçlanmasının önemini vurgulamış, Türkiye’nin kazan-kazan anlayışıyla bölgenin kalkınması çabalarına her türlü desteği sağlamaya devam edeceğini söylemiştir. Görüşme sonrası ortak bildiri yayınlanmamış, taraflar kendi açıklamalarını yapmıştır. Paşinyan’ın görüşme öncesi ifade ettiği “Görüşmeden abartılı beklentiler olmamalıdır.” demeci doğrultusunda, sürpriz bir gelişme yaşanmamış, ancak ziyaretin bizzat kendisi normalleşme sürecinin önemli bir kilometre taşını oluşturmuştur. Paşinyan daha sonra sosyal medya hesabında yayınlanan mesajında, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile “derinlemesine” görüş alışverişinde bulunduğunu, “Ermenistan-Türkiye normalleşme sürecini, bölgesel gelişmeleri ve diyalogun sürdürülmesinin önemini” görüştüklerini, Ermenistan’ın bölgede barış ve istikrarın inşasına bağlı olduğuna teminat verdiğini belirtmiştir.

Ermeni toplumu temsilcileriyle görüşmesinde Paşinyan, iki ülkenin bölgesel konularda görüşlerinin oldukça yakın olduğunu, maalesef bölgede gerginliğin

96 “Armenian Official Sees Progress in Normalization with Türkiye”, *ArmenPress*, 13 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/122217>.

97 “Armenian, Turkish Deputy Foreign Ministers Meet in Ankara”, *ArmenPress*, 16 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/122243>.

98 “Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Ermenistan Başbakanı Paşinyan Görüşmesine İlişkin Açıklama”, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 20 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ermenistan-basbakani-pasinyani-kabul-etti-20-06-25>.

bulunduğunu, böyle ziyaretlerin ve temasların temel amacının bölgenin nasıl daha istikrarlı, daha barışçıl ve daha güvenli hâle getirilebileceğini görüşmek olduğunu belirtmiştir. Paşinyan ayrıca 2026 ilkbaharında Ermenistan’da düzenlenecek Avrupa Siyasi Topluluğu 8. Zirvesi’ne Cumhurbaşkanı Erdoğan’a şahsi davette bulunacağını söylemiştir.

Ermeni Katolik ve Ermeni Protestan temsilcileri hazır bulunurken, Ermeni Patrikhanesinden hiçbir din adamı Başbakan’ın toplumla görüşmesinde bulunmamış, Paşinyan “*Onlar bana gelmezse ben onlara giderim.*” demiş, kiliseye gittiğinde hiçbir din adamı kendisini karşılamamıştır. Patrik Sahak II Maşalyan mazeret olarak, yurt dışında, ABD’de olduğunu ifade etmiştir.⁹⁹(ABD ziyaretinde Patrik, Rum Ortodoks Başpiskoposunu da ziyaret etmiş, Yunan muhatabı Rum ve Ermeni kiliseleri arasındaki kardeş ilişkiden övgüyle bahsetmiş, Orta Doğu’da saldırı altında bulunan Ortodoks Ermeni, Süryani ve Koptik kiliselerin dayanışmasının her zamankinden daha hayati olduğunu vurgulamıştır)

Görüldüğü üzere İstanbul Ermeni Patrikhanesi açıkça Türkiye’nin misafiri, resmi ziyarette bulunan Başbakan Paşinyan’a karşı tavır koymuştur. Bu tutum kuşkusuz Eçmiadzin’in Paşinyan ile çatışmasından kaynaklanmaktadır, Estonya ziyaretinde Paşinyan’a hoş geldiniz diyen Başpiskopos’un kınanması akıllarda kalmıştır. İstanbul Ermeni Patrikhanesinin bir yanda tabi olduğu, vatandaşı bulunduğu ülkenin protokol gerekleri, diğer yanda ruhani bir merkezin siyasi çatışmasında taraf olmak gibi sıkıntılı bir ikilem karşısında kaldığı ve tercihi görülmüştür. Tepkiler karşısında Patrikliğın 25 Haziran’da yaptığı açıklamada, “Paşinyan ile tüm dünya Ermenileri ruhani lideri Katolikos II. Karekin arasında yaşananlar” hatırlatılarak “*Patriklik makamımız Sayın Başbakana tepkisini hissettirmeyi uygun addetmiştir. Burada amaçlanan mevcut gergin ortamın tüm Ermeni dünyasında hoşnutsuzluk akımı ve olumsuz bir ortam yaratmış olduğunu yansıtmaktır.*” denmiştir.¹⁰⁰

Patrik Maşalyan, 3 Temmuz’da Patrikhane salonunda Ermeni basını ile bir toplantı yapmış ve kendi açısından yapılan eylemin gerekçelerini ayrıntılı biçimde yinelemiş, “*Paşinyan İstanbullu Ermenilerden daha zeki, ne olduğunu*

99 “Türkiye Ermenileri Patrikliği’nden Paşinyan’ın İstanbul ziyaretinde Patrikhane’nin Kapalı Olmasıyla İlgili Açıklama”, AGOS, 25 Haziran 2025, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/34013/turkiye-ermenileri-patrikligi-nden-pasinyan-in-istanbul-ziyaretinde-patrikhane-nin-kapali-olmasiyla-ilgili-aciklama>.

100 “Pashinyan Plans to Invite Erdogan To European Political Community Summit in Yerevan”, *ArmenPress*, 21 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222981>.

anlıyor.” demiştir. ABD ziyareti hakkında şunları söylemiştir: “Gözlemim, Orta Doğu’daki Hristiyan toplumlar büzüşüyor ama ABD’de büyüyor. ABD diasporanın merkezi ve bir buçuk milyon Ermeni yaşıyor. Ancak onlar da seyrelme problemi yaşıyor. ABD koca bir kıta. Oraya giden Ermenilerin bir araya gelme olanakları kısıtlı. Bu da asimilasyonun kapılarını açıyor. Üçüncü jenerasyonda Ermeni kimliği oluşturmada sorun yaşıyorlar. Los Angeles ve Kaliforniya’da yeni kiliseler ve okullar açıyorlar. Başlarında piskoposların emekleri büyük, aktif bir şekilde çalışıyorlar. Pozitif bir görüntü sergiliyorlar. Bizde Ermeniler buharlaşıyor. Bulut olup Amerika’ya gidiyorlar ve bereketlendiriyorlar. Orada önemli işler yapıyorlar.”¹⁰¹

Patrik Maşalyan 14 Ekim’de Ermenistan Basın Ajansına da Ermeni toplumu adına bir mülakat vermiştir. “Türk-Ermeni Toplumu Ermenistan ile Normalleşmeyi Destekliyor” başlığı ile yayınlanan haberde Patrik’in “Toplumumuz Türk-Ermeni ilişkilerinin normalleşmesi sürecini destekliyor. Biz bu ilişkilerin daha yakınlaşmasını istiyoruz. Bu aynı zamanda bizim omuzlarımızdaki yükü hafifletecektir. Geçmiş 100 yıldan fazla Türk-Ermeni ilişkileri o kadar gergindi ki, burada ‘Ermeni’ sözcüğü küfür sayılıyordu. Ermenistan’da da ‘Türk’ sözcüğü aynı anlama geliyordu. Bu nedenle, ilişkiler gelişirse omuzlarımızdan en ağır yük kalkacaktır. Daha dostça bir havada nefes alabilmeye ihtiyacımız var. Bugün nüfusumuz 35-40 bin ise, 25 yıl sonra 10-15 bine inecektir. Toplumumuzun kurumları ise 125 bin kişi için yapılmıştır. Bu şehirde, 33 Apostolik, 12 Katolik, 4 Protestan olmak üzere 50 kilisemiz bulunmaktadır. Ancak artık bunları dolduramıyoruz. Bir zamanlar 50 okulumuz vardı, şimdi 17 kaldı.” ifadeleri yer almıştır.¹⁰²

Ermenistan Bölgesel Yönetim ve Altyapı Bakanı 27 Haziran’da İstanbul’da Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile görüşmüştür. Ermenistan Basını görüşme hakkında Bakan Alparslan Bayraktar’ın sosyal medya mesajına yer vermiştir: “İstanbul’da Ermenistan Bölgesel Yönetim ve Altyapı Bakanı Sayın Davit Khudatyan ile bir araya geldik. Görüşmede Türkiye ve Ermenistan arasında enerji alanında iş birliği imkânlarını değerlendirdik.”¹⁰³

101 “Patrik Maşalyan: “Başbakan Paşinyan’a Sessiz Protestomuzu Gösterdik””, *HyeTert*, 3 Temmuz 2025, <https://hyetert.org/2025/07/03/patrik-masalyan-basbakan-pasinyana-sessiz-protestomuzu-gosterdik/>.

102 Araks Kasyan, “Turkish-Armenian Community Supports Normalization with Armenia, Says Sahak II”, *ArmenPress*, 14 Ekim 2025, <https://armenpress.am/en/article/1232012>.

103 “Türkiye ve Ermenistan Enerji İş Birliği Görüldü”, *HyeTert*, 26 Haziran 2025, <https://hyetert.org/2025/06/27/turkiye-ve-ermenistan-enerji-is-birligi-gorusuldu/>.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Azerbaycan ziyareti dönüşü uçağa basın mensupları ile görüşmesinde, Ermenistan'ın ulaşım koridorları konusunda daha esnek bir tutum içine girdiği ifadesi hakkında 5 Temmuz'da görüşü sorulan Ermenistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Ermenistan'ın bölgesel bağlantıların genişletilmesini ve ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesini daima desteklediğini, Barış Kavşakları projesine atıfla ve Ermenistan içindeki yolların Ermenistan'ın tam kontrolü altında olacağı vurgusuyla yanıtlamıştır.¹⁰⁴

Vaşington Antlaşması hakkında bilgi vermek üzere Paşinyan 11 Ağustos'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı aramıştır. Erdoğan Azerbaycan ile varılan antlaşma için Paşinyan'ı kutlamış, barışın bölge barışı için kıymetli olduğunu ve bu adımın somut eylemlere dönüşmesi gerektiğini ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu vesileyle, Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecini geliştirmek üzere teknik düzeyde görüşmelerin devam edeceğini ve bu yöndeki gayretlerde ısrarlı olunacağını belirtmiştir.¹⁰⁵

22 Ağustos'ta 224 kilometrelik Kars-Dilucu demir yolu inşaatının başlama törenine Ermenistan basınında geniş yer verilmiş, TRIPP bağlantılı yorumlar yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu konudaki beyanı da öne çıkmıştır: *“224 kilometre Kars-Iğdır-Aralık-Dilucu demiryolu hattı Zengezur koridorunun belkemiğini oluşturacaktır. Çift hat, elektrikli ve sinyal sistemli olacaktır. Bu hat yılda 5.5 milyon yolcu ve 15 milyon ton yük taşıyacaktır. 2.4 milyar avro tutarındaki bu proje hayata geçtiğinde, Çin'den İngiltere'ye uluslararası ticaret yolu etkili hale gelecektir.”*

28 Ağustos'ta Dışişleri Bakanı Hakan Fidan bir röportajında Vaşington'da varılan antlaşmaların bölge için çok olumlu bir tablo yarattığını, Azerbaycan'ın Türkiye ile Vaşington toplantısı ve antlaşmalar konusunda istişarelerde bulunduğunu, Türkiye'nin Zengezur Koridoru konusundaki tutumunun karşılıklı itimada dayandığını ve bu konuda Azerbaycan ile yakın iş birliği bulunduğunu, Zengezur Koridoru hakkında somut bir şey olmadığını, tarafların durumun nasıl gelişeceğini görüşeceklerini ifade ettiği yer almıştır.¹⁰⁶

104 “Armenia's Vision of Unblocking Anchored on Sovereignty and National Jurisdiction: Foreign Ministry Responds to Erdogan”, *ArmenPress*, 5 Temmuz 2025, <https://armenpress.am/en/article/1224157>.

105 “Ermenistan Başbakanı, Türkiye Cumhurbaşkanı ile Telefonda Görüştü”, *ArmenPress*, 11 Ağustos 2025, <https://armenpress.am/tr/article/1226970>.

106 “Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın TGRT Haber'e Verdiği Mülakat, 28 Ağustos 2025”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, 28 Ağustos 2025, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-tgrt-haber-e-verdigi-mulakat--28-agustos-2025.tr.mfa>.

1 Eylül’de Şanghay İşbirliği Örgütü Tianjin zirvesi vesilesiyle Cumhurbaşkanı Erdoğan, Başbakan Paşinyan ile bir görüşme yapmıştır.¹⁰⁷ Paşinyan’ın sosyal medya hesabında videosunu da yayınladığı görüşmede, bölgede barışın tesisi için atılacak adımlar ele alınmış, yapıcı yaklaşımın sürdürülmesinin önemi vurgulanmış, ikili diyalogun sürdürülmesi konusunda mutabık kalınmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan daha sonra basınla söyleşisinde, Zengezur Koridoru konusunda her iki liderle de konuştuğunu, aralarında bir anlaşmazlık olmadığını, her ikisinin de aynı yöne baktıklarını söylemiştir.

Normalleşme süreci Türkiye Özel Temsilcisi Büyükelçi Serdar Kılıç ve heyeti 12 Eylül’de kara yoluyla Ermenistan’a gitmiş, Alican Sınır Kapısı’nda Ermenistan Özel Temsilcisi, Meclis Başkan Yardımcısı Ruben Rubinyan tarafından karşılanmış ve birlikte Erivan’a ulaşmıştır. Sürecin bu altıncı görüşmesi ilk kez taraflardan birinin başkentinde, kapalı bir sınır kapısından geçerek, bir aracı olmadan yapılması itibarıyla ayrı bir anlam ve önem taşımıştır. Görüşme sonunda ortak bir açıklama yapılmamış, Dışişleri Bakanlıklarınca benzer açıklamada bulunulmuştur.¹⁰⁸ İntikamcı ve karanlık eylemleri tescilli Taşnak Partisi’nden bir grup Türk heyetinin gelişini ve süreci hükümet binası önünde protesto etmiş ve parti adına bir protesto açıklaması yayınlanmıştır.¹⁰⁹

Görüşmede taraflar normalleşmeyi “ön koşulsuz” olarak sürdürmeye bağlılıklarını teyit etmiş, sınır geçişlerine ilişkin daha önce varılan mutabakatın uygulanmasının hızlandırılması üzerinde anlaşmıştır. Özel temsilciler tam normalleşmeyi sağlamak üzere daha önce mutabık kaldıkları hususları gözden geçirmiş, sınır geçişlerine ilişkin 2022 Temmuz Antlaşması’nın uygulanmasını ele almış, Kars-Gümrü demir yolunun yenilenmesi ve işler hâle getirilmesi ve elektrik bağlantısı için iki ülke yetkililerinin teknik çalışma yapması üzerinde durmuştur. Mutabık kalınan diğer hususlar arasında, kültürel ve akademik alanda, yükseköğretim öğrencileri için burs programları ve tarihi İpek Yolu üzerindeki Ani köprüsünün ortak restorasyonu da dâhil olmak üzere, iş birliğinin

107 “Erdoğan, Şanghay İşbirliği Örgütü Zirvesi’nde Ermenistan Başbakanı Paşinyan ile Görüştü”, *SonDakika*, 1 Eylül 2025, <https://www.sondakika.com/dunya/haber-erdogan-sanghay-isbirligi-orgutu-zirvesi-nde-ermen-19001006/>.

108 “No: 186, 12 Eylül 2025, Türkiye-Ermenistan Normalleşme Süreci Özel Temsilcilerinin Altıncı Toplantısı Hk.”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, 12 Eylül 2025, https://www.mfa.gov.tr/no_-186_-turkiye-ermenistan-normallesme-sureci-ozel-temsilcilerinin-altinci-toplantisi-hk.tr.mfa.

109 Arshaluys Barseghyan, “Armenian and Turkish Special Envoys Hold Talks in Yerevan”, *MirrorSpectator*, 16 Eylül 2025, <https://mirrorspectator.com/2025/09/16/armenian-and-turkish-special-envoys-hold-talks-in-yerevan/>.

artırılması, gelecek yaz mevsiminden başlamak üzere Türkiye ile Ermenistan arasında hava yolu seyahatini ve uçuş sıklığını, diğer havayollarının da çoklu güzergâh kullanabilmesini sağlamak üzere kolaylaştırmak da yer almıştır.¹¹⁰

Ermeni basınında, Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın aynı gün Roma'da Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde yaptığı konuşmada, Vaşington'da henüz nihai imzaların atılmadığı, antlaşmanın gelecek yılın ilk yarısında imzalanmasının beklendiği ifadesine dikkat çekilmiş, "*Azerbaycan ile Ermenistan arasında nihai antlaşma imzalanır imzalanmaz biz de hızla Ermenistan ile ilişkilerimizi normalleştireceğiz.*" sözlerinin altı çizilmiştir.¹¹¹

Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü 18 Eylül'de, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi hakkında yöneltilen bir soruya, "*Rusya iki komşu ülkenin uzlaşmasını kuvvetle destekler. Ülkemizin ve bizzat Dışişleri Bakanı Lavrov'un bu konuya ne kadar odaklandığını hatırlayacaksınız. Bu görüşmelerin birincisinin 14 Ocak 2021'de Moskova'da düzenlenmesi tesadüf değildi. Türkiye ile Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi güney Kafkaslarda kalıcı barışın ve sürdürülebilir kalkınmanın temel gereksinimi olarak görülmektedir. 3+3 bölgesel platformu aracılığı da dâhil olmak üzere, Türk ve Ermeni ortaklarımıza bu yöndeki gayretlerine yardıma devam etmeye hazırlıkta'yız. Ankara ve Erivan arasında antlaşmalar üzerinde çalışılırken, sahadaki gerçeklerin ve Güney Kafkaslar'daki komşularımızın uzun vadeli çıkarlarının uygun biçimde dikkate alınacağını öngörüyoruz. Bunu sağlamak için, zaten zor bir müzakere sürecinde, bölge dışı tesirlerin yıkıcı müdahalelerini önlemek çok önemlidir.*" yanıtını vermiştir.

Partisinin kurultayında konuşan Paşinyan 19 Eylül'de Türkiye ile ilişkilere de yer vermiş, 1993 yılından beri kapalı olan sınırın açılacağını ve yakın zamanda yol bağlantısının sağlanacağını beklediğini söylemiştir.¹¹²

Cumhurbaşkanı Erdoğan 23 Eylül'de BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada, Türkiye ile Ermenistan arasında ilişkileri normalleştirme sürecinin ilerlediğini

110 "Rubinyan ve Kılıç Hangi Antlaşmalara Vardı?", *HyeTert*, 12 Eylül 2025, <https://hyetert.org/2025/09/12/rubinyan-ve-kilic-hangi-anlasmalara-vardi/>.

111 "Fidan: Normalleşme, Ermenistan ile Azerbaycan Antlaşmasına Son İmzalar Konulur Konulmaz", *Ermenistan Kamu Radyosu*, 15 Eylül 2025, <https://tr.armradio.am/2025/09/15/fidan-normallesme-ermenistan-ile-azerbaycan-anlasmasına-son-imzalar-konulur-konulmaz/>.

112 "Paşinyan 'Diyalog' Sürecinden Umutlu: Türkiye Üzerinden Avrupa'ya Açılacağız", *Türkiye Gazetesi*, 20 Eylül 2025, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/pasinyan-diyalog-surecinden-umutlu-turkiye-uzerinden-avrupaya-acilacagiz-1147353>.

belirtmiş, 8 Ağustos Vaşington Antlaşması'ndan övgüyle bahsetmiş, tarafları kutlamış, bu sayede Azerbaycan ile Ermenistan arasında istikrarlı bir barışın sağlanabileceğini ifade etmiştir.¹¹³

Paşinyan BM Genel Kurulunda 27 Eylül'de yaptığı konuşmada Türkiye ile gelişen ilişkilerden övgüyle bahsetmiş, *“Son yıllarda Ermenistan ile Türkiye arasında emsali görülmemiş olumlu bir diyalog tesis edilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ile düzenli buluşma içindeyiz ve karşılıklı güven düzeyi yükselmeye devam etmektedir. Ermenistan-Türkiye ilişkilerini, çok büyük olarak değerlendirdiğim, bir başarı olarak görüyorum. İki ülke arasında diplomasi daha da gelişeceğinden, olumlu sonuçlar doğuracağından, bunun da yakın zamanda diplomatik ilişkilerin kurulmasını ve iki ülke arasındaki sınırın açılmasını sağlayacağına eminim.”* demiştir. Paşinyan ayrıca Azerbaycan ve Türkiye'nin yanı sıra İran ve Gürcistan ile ilişkilerinin giderek daha görünür olduğunu, bu ilişkilerin Güney Kafkasların barışçı, istikrarlı ve kalkınan bölge olması için büyük önem taşıdığını, bu kapsamda, bölge ülkeleri ile diyalog tesisinde ve Rusya ile geleneksel diyalogu geliştirmede çok önemli olan 3+3 Platformu'na değer verdiğini ifade etmiştir.¹¹⁴

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş, Ermenistan'ın yeni atanan İş ve Sosyal İşler Bakanı ile 30 Eylül'de Belgrad'da katıldıkları bir toplantı marjında ikili bir görüşme yapmış, bakanlıklarının ilgi alanında görüş alışverişinde bulunmuştur.¹¹⁵

113 “Erdogan Says Process of Normalizing Relations with Armenia Continues”, *ArmenPress*, 23 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230410>.

114 ““Long Live Diplomacy, Long Live Peace”: Full Text of PM Nikol Pashinyan’s UNGA Speech”, *ArmenPress*, 27 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230757>.

115 “Armenian, Turkish Ministers Hold Meeting”, *ArmenPress*, 30 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230960>.

KAYNAKÇA

- “10th Armenia-Russia Interregional Cooperation Forum Held in Yerevan”, *ArmenPress*, 6 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1221562>.
- “‘A Celebration of Life and Peace’: Pashinyan Applauds Yerevan’s 2807th Anniversary Events”, *ArmenPress*, 13 Ekim 2025, <https://armenpress.am/en/article/1231947>.
- “ANCA Condemns Dissolution of OSCE Minsk Group; Urges U.S. Leadership to Hold Azerbaijan Accountable”, *Armenian National Committee of America*, 1 Eylül 2025, <https://anca.org/press-release/anca-condemns-dissolution-of-osce-minsk-group-urges-u-s-leadership-to-hold-azerbaijan-accountable/>.
- “Aram I Calls for Ending ‘Unhealthy Atmosphere’ in Armenia”, *ArmenPress*, 9 Temmuz 2025, <https://armenpress.am/en/article/1224382>.
- “Archbishop Mikayel Ajapahyan Sentenced to Two Years in Prison”, *ArmenPress*, 3 Ekim 2025, <https://armenpress.am/en/article/1231279>.
- “ARF Eastern Region Condemns August 8 Agreements as Historic Betrayal”, 10 Ağustos 2025, *Armenian Weekly*, <https://armenianweekly.com/2025/08/10/arf-eastern-region-condemns-august-8-agreements-as-historic-betrayal/>.
- “ARF of Armenia Statement on 35th Anniversary of Declaration of Independence”, *Asbarez*, 25 Ağustos 2025, <https://asbarez.com/arf-of-armenia-statement-on-35th-anniversary-of-declaration-of-independence/>.
- “Armenia ‘Deeply Disappointed’ with ‘Distorted’ Formulations in OIC Declaration - Foreign Ministry”, *ArmenPress*, 23 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1223096>.
- “Armenia and US Discuss Cooperation in the Field of Peaceful Nuclear Energy and Mining”, *Arka News*, 5 Haziran 2025, <https://arka.am/en/news/economy/armenia-and-us-discuss-cooperation-in-the-field-of-peaceful-nuclear-energy-and-mining/>.
- “Armenia Has Not Gained Any Dividends from International Recognition of Armenian Genocide, Pashinyan Says”, *Asbarez*, 28 Ağustos 2025, <https://asbarez.com/armenia-has-not-gained-any-dividends-from-international-recognition-of-armenian-genocide-pashinyan-says/>.
- “Armenia Reassures Visiting Iran Leader it Will Control Azerbaijan Corridor”, *Aljazeera*, 19 Ağustos 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/8/19/armenia-reassures-visiting-iran-leader-it-will-control-azerbaijan-corridor>.
- “Armenia’s Vision of Unblocking Anchored on Sovereignty and National Jurisdiction: Foreign Ministry Responds to Erdogan”, *ArmenPress*, 5 Temmuz 2025, <https://armenpress.am/en/article/1224157>.
- “Armenian Church Slams Pashinian’s ‘Shameful Campaign’”, *Azatutyun Radiokayan*, 2 Haziran 2025, <https://www.azatutyun.am/a/33432106.html>.
- “Armenian Official Sees Progress in Normalization with Türkiye”, *ArmenPress*, 13 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222217>.
- “Armenian PM Denies Link Between Border Stamp Change and Türkiye Normalization”, *ArmenPress*, 18 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1229974>.

- “Armenian Security Council Secretary, Iran’s Foreign Minister Discuss Bilateral and International Issues”, *ArmenPress*, 17 May 2025, <https://armenpress.am/en/article/1219911>.
- “Armenian Transit Corridor Gets Initial Financial Infusion”, *Eurasianet*, 12 Eylül 2025, <https://eurasianet.org/armenian-transit-corridor-gets-initial-financial-infusion>.
- “Armenian, Turkish Deputy Foreign Ministers Meet in Ankara”, *ArmenPress*, 16 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222443>.
- “Armenian, Turkish Ministers Hold Meeting”, *ArmenPress*, 30 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230960>.
- “Armenia’s Foreign Trade Turnover Decreased by 52.9% in 4 Months, to \$6.3 Billion. China Ahead of the UAE in the Top Three”, *Arka News Agency*, 5 Haziran 2025, <https://arka.am/en/news/economy/armenia-s-foreign-trade-turnover-decreased-by-52-9-in-4-months-to-6-3-billion-china-ahead-of-the-uae/>.
- “Business Magnate Samvel Karapetyan Jailed”, *ArmenPress*, 19 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222714>.
- “Civil Contract Declares Establishment of 4th Republic of Armenia as an Upcoming Strategic Task”, *ArmenPress*, 20 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230150>.
- “‘Criminal-Oligarchic-Clerical’ Coup Plot Thwarted, Says Pashinyan”, *ArmenPress*, 25 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1223240>.
- “Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Ermenistan Başbakanı Paşinyan Görüşmesine İlişkin Açıklama”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı*, 20 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ermenistan-basbakani-pasinyani-kabul-etti-20-06-25>.
- “Deputies of Inter-Parliamentary Committee on Cooperation between RA National Assembly and House of Representatives of Cyprus meet with delegation led by Annita Demetriou”, *Aravot*, 19 Eylül 2025, <https://en.aravot.am/2025/05/19/359853/>.
- “Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan’ın TGRT Haber’e Verdiği Mülakat, 28 Ağustos 2025”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, 28 Ağustos 2025, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-tgrt-haber-e-verdigi-mulakat--28-agustos-2025.tr.mfa>.
- “Discussions on Trump Route Project Have Already Begun – Pashinyan”, *Arka News*, 29 Eylül 2025, <https://arka.am/en/news/politics/discussions-on-trump-route-project-have-already-begun-pashinyan/>.
- “Erdoğan Calls for Swift Signing of Armenian-Azeri Peace Treaty”, *ArmenPress*, 29 Mayıs 2025, <https://armenpress.am/en/article/1220936>.
- “Erdoğan Says Process of Normalizing Relations with Armenia Continues”, *ArmenPress*, 23 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230410>.
- “Erdoğan, Şanghay İşbirliği Örgütü Zirvesi’nde Ermenistan Başbakanı Paşinyan ile Görüştü”, *SonDakika*, 1 Eylül 2025, <https://www.sondakika.com/dunya/haber-erdogan-sanghay-isbirligi-orgutu-zirvesi-nde-ermen-19001006/>.

- “Ermenistan Başbakanı ile İran Cumhurbaşkanı’nın Ortak Bildirisi Yayımlandı”, *Ermenistan Kamu Radyosu*, 20 Ağustos 2025, <https://tr.armradio.am/2025/08/20/ermenistan-basbakani-ile-iran-cumhurbaskaninin-ortak-bildirisi-yayimlandi/>.
- “Ermenistan Başbakanı, Türkiye Cumhurbaşkanı ile Telefonda Görüştü”, *ArmenPress*, 11 Ağustos 2025, <https://armenpress.am/tr/article/1226970>.
- “Ermenistan, Ağrı Dağı Simgesini Pasaportlardan Kaldırma Kararı Aldı”, *Hürriyet*, 15 Eylül 2025, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ermenistan-agri-dagi-simgesini-pasaportlardan-kaldirma-karari-aldi-42949575>.
- “Fidan: Normalleşme, Ermenistan ile Azerbaycan Antlaşmasına Son İmzalar Konulur Konulmaz”, *Ermenistan Kamu Radyosu*, 15 Eylül 2025, <https://tr.armradio.am/2025/09/15/fidan-normallesme-ermenistan-ile-azerbaycan-anlasmasına-son-imzalar-konulur-konulmaz/>.
- “Foreign Minister Mirzoyan, EU Top Diplomat Discuss Deepening Armenia-EU Partnership” *ArmenPress*, 15 May 2025, <https://armenpress.am/en/article/1219644>.
- “Foreign Ministry Presents Details on Pashinyan-Aliyev Meeting”, *ArmenPress*, 10 Temmuz 2025, <https://armenpress.am/en/article/1224523>.
- “Iran Rejects OIC Statement Criticizing Armenia, Denounces “Western Azerbaijan” Language as Inappropriate And Suggestive of Azerbaijani Territorial Claims”, *Zartonk*, 30 Haziran 2025, <https://zartonkmedia.com/2025/06/30/iran-rejects-oic-statement-criticizing-armenia-denounces-western-azerbaijan-language-as-inappropriate-and-suggestive-of-azerbaijani-territorial-claims/>.
- “Istanbul Declaration Adopted by the 51st Session of OIC Council of Foreign Ministers (Under the Theme: the OIC in a Transforming World) (21 – 22 June 2025) (25th – 26th Dhu’l-Hijjah 1446H)”, *OIC 51st Meeting of the Council of Foreign Ministers*, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2025, <https://cfm51.oic-oci.org/2025/06/23/istanbul-declaration-adopted-by-the-51st-session-of-oic-council-of-foreign-ministers-under-the-theme-the-oic-in-a-transforming-world-21-22-june-2025-25th-26th-dhu%CA%BBI-hijjah-1446h/>.
- “Keynote Speech by the Minister of Foreign Affairs of Armenia Regional Seminar of The European Union Ambassadors to the Countries of Eastern Europe and Central Asia”, *Mission of the Republic of Armenia to the European Union*, 20 Mayıs 2025, <https://eu.mfa.am/en/news/2025/05/20/keynote-speech-by-the-minister-of-foreign-affairs-of-armenia-regional-seminar-of-the-european-union/14418>.
- “Larijani: Iran–Armenia Strategic Ties Agreement ‘Vital and Necessary’”, *Press Tv*, 31 Ağustos 2025, <https://www.presstv.ir/Detail/2025/08/31/754096/Supreme-National-Security-Council-Ali-Larijani-strategic-partnership-document-Armenia-Armen-Grigoryan>.
- ““Long Live Diplomacy, Long Live Peace”: Full Text of PM Nikol Pashinyan’s UNGA Speech”, *ArmenPress*, 27 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230757>.
- “(SCO Tianjin Summit) China, Armenia Establish Strategic Partnership”, *The State Council The People’s Republic of China*, 31 Ağustos 2025, https://english.www.gov.cn/news/202508/31/content_WS68b3ca13c6d0868f4e8f5330.html.
- “Meeting between Foreign Minister of Armenia Ararat Mirzoyan and EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy Kaja Kallas”, *Ministry of Foreign Affairs of the*

Republic of Armenia, 30 Haziran 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/06/30/Mirzoyan_Kallas/13346.

“Meeting of the Foreign Minister of Armenia with the Foreign Minister of China”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 26 Haziran 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/06/26/Mirzoyan_Wang_Yi/13337?utm.

“Meeting of the Foreign Minister of Armenia with the Secretary-General of the Shanghai Cooperation Organization”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 27 Haziran 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/06/27/Armenia_SCO/13339.

“Meeting of the Foreign Ministers of Armenia and Russia”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 21 Mayıs 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/05/21/Mirzoyan_Lavrov/13240.

“Memorandums of Understanding Signed Between the Republic of Armenia and the United States”,

“Mirzoyan: Ermenistan ve Türkiye Aktif Bir Diyalog İçinde”, *Ermenistan Kamu Radyosu*, 6 Haziran 2025, <https://tr.armradio.am/2025/06/06/mirzoyan-ermenistan-ve-turkiye-aktif-bir-diyalog-icinde/>.

“New Opposition Group Forming in Armenia to Challenge Pashinyan in 2026 Elections; ‘Our Way’ Says It Will Not Work With Former Leaders”, *The Armenian Report*, 15 Ağustos 2025, <https://www.thearmenianreport.com/post/new-opposition-group-forming-in-armenia-to-challenge-pashinyan-in-2026-elections-our-way-says-it>.

“Nikol Pashinyan, Ilham Aliyev Meet in Tirana”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 16 Mayıs 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/05/16/Nikol-Pashinyan-meeting-Ilham-Aliyev/>.

“No: 167, 8 Ağustos 2025, Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Barış Süreci Hk.”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2025, https://www.mfa.gov.tr/no_-167_-azerbaycan-ve-ermenistan-arasindaki-baris-sureci-hk.tr.mfa.

“No: 180, 2 Eylül 2025, AGİT Minsk Süreci ve Bağlı Yapılarına Son Verilmesi Kararı Hk.”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2025, https://www.mfa.gov.tr/no_-180_-agit-minsk-sureci-ve-bagli-yapilarina-son-verilmesi-karari-hk.tr.mfa.

“No: 186, 12 Eylül 2025, Türkiye-Ermenistan Normalleşme Süreci Özel Temsilcilerinin Altıncı Toplantısı Hk.”, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, 12 Eylül 2025, https://www.mfa.gov.tr/no_-186_-turkiye-ermenistan-normallesme-sureci-ozel-temsilcilerinin-altinci-toplantisi-hk.tr.mfa.

“One of the Pillars of Security Should be Legitimacy: Prime Minister Participates in the “Comprehensive Security and Resilience 2025” International Conference”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 15 Eylül 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/09/15/Nikol-Pashinyan/>.

“Opposition Faction Proposes No-Confidence Motion Targeting Pashinyan”, *Civilnet*, 16 Eylül 2025, <https://www.civilnet.am/en/news/974652/opposition-faction-proposes-no-confidence-motion-targeting-pashinyan/>.

- “OSCE Ministerial Council Ends Minsk Process Activities”, *Caucasus Watch*, 3 Eylül 2025, <https://caucasuswatch.de/en/news/osce-ministerial-council-ends-minsk-process-activities.html>.
- “Pashinyan Demanded the Resignation of the Catholicos of All Armenians from His Post”, *Izvestia*, 28 Ağustos 2025, <https://en.iz.ru/en/1944450/2025-08-28/pashinyan-demanded-resignation-catholicos-all-armenians-his-post>.
- “Pashinyan Doesn’t Rule Out “Some Circles” in Russia Could Be Behind “Hybrid War””, *ArmenPress*, 18 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222633>.
- “Pashinyan Highlights Direct Contact, Active Dialogue with Türkiye”, *ArmenPress*, 13 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222263>.
- “Pashinyan Outlines Ideological Vision for ‘Fourth Republic’”, *ArmenPress*, 8 Ekim 2025, <https://armenpress.am/en/article/1231567>.
- “Pashinyan Plans to Invite Erdogan To European Political Community Summit in Yerevan”, *ArmenPress*, 21 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222981>.
- “Pashinyan, Erdogan Discuss Armenia-Türkiye Relations and Regional Developments”, *ArmenPress*, 5 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1221484>.
- “Paşinyan ‘Diyalog’ Sürecinden Umumlu: Türkiye Üzerinden Avrupa’ya Açılacağız”, *Türkiye Gazetesi*, 20 Eylül 2025, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/pasinyan-diyalog-surecinden-umumlu-turkiye-uzerinden-avrupaya-acilacagiz-1147353>.
- “Patrik Maşalyan: “Başbakan Paşinyan’a Sessiz Protestomuzu Gösterdik””, *HyeTert*, 3 Temmuz 2025, <https://hyetert.org/2025/07/03/patrik-masalyan-basbakan-pasinyana-sessiz-protestomuzu-gosterdik/>.
- “President Khachaturyan Congratulates on 35th Anniversary of Declaration of Independence”, *ArmenPress*, 23 Ağustos 2025, <https://armenpress.am/en/article/1227904>.
- “Prime Minister Issues Statement on 35th Anniversary of Declaration of Independence”, *ArmenPress*, 23 Ağustos 2025, <https://armenpress.am/en/article/1227902>.
- “Prime Minister Nikol Pashinyan’s Congratulatory Message on the 34th Anniversary of the Independence of the Republic of Armenia”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 21 Eylül 2025, <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2025/09/21/Nikol-Pashinyan-Speech/>.
- “Prime Minister of the Republic of Armenia Nikol Pashinyan’s Speech at the 80th Session of the UN General Assembly”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 27 Eylül 2025, <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2025/09/27/Nikol-Pashinyan-Speech>.
- “Prime Minister Pashinyan Re-Elected Chairman of the Board of Civil Contract Party”, *ArmenPress*, 22 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230222>.
- “Prime Minister Pashinyan Sends Congratulatory Message to US President”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 4 Temmuz 2025, <https://www.primeminister.am/en/congratulatory/item/2025/07/04/Nikol-Pashinyan-Congratulations/>.

- “Prime Minister Pashinyan to Leave For Japan on a Working Visit”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 29 Ağustos 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/08/29/Nikol-Pashinyan-will-leave-for-Japan>.
- “Remarks by Foreign Minister of Armenia at the Event Marking Armenia’s Accession to the PCA”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 18 Eylül 2025, https://www.mfa.am/en/press-releases/2025/09/18/Mirzoyan_PCA/13457.
- “Remarks by the Foreign Minister of Armenia at the Warsaw Security Forum”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 29 Eylül 2025, https://www.mfa.am/en/speeches/2025/09/29/Mirzoyan_WSF/13516.
- “Rubinyan ve Kılıç Hangi Antlaşmalara Vardı?”, *HyeTert*, 12 Eylül 2025, <https://hyetert.org/2025/09/12/rubinyan-ve-kilic-hangi-anlasmalara-vardi/>.
- “Russia “Closely Monitoring” Tycoon Samvel Karapetyan’s Case, Says Kremlin”, *ArmenPress*, 20 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1222878>.
- “Russia Says Implementation of Armenian-Azerbaijani Initialed Deal ‘Remains to be Seen’”, *ArmenPress*, 8 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1229071>.
- “Russia Says it Welcomes Armenia-Azerbaijan Direct Talks”, *ArmenPress*, 10 Temmuz 2025, <https://armenpress.am/en/article/1224519>.
- “Russian Deputy PM: Initialled Azerbaijan-Armenia Agreement to Strengthen Regional Peace”, *Caliber*, 4 Eylül 2025, <https://caliber.az/en/post/russian-deputy-pm-initialled-azerbaijan-armenia-agreement-to-strengthen-regional-peace>.
- “Senior Clergyman Under Investigation for Advocating Overthrow of Government”, *ArmenPress*, 26 Haziran 2025, <https://armenpress.am/en/article/1223395>.
- “Speaker of Parliament Confident of Landslide Victory in Next Year’s General Election”, *ArmenPress*, 26 Eylül 2025, <https://armenpress.am/en/article/1230649>.
- “Speech by the Foreign Minister of Armenia at the Panel Discussion within the Framework of the “Yerevan Dialogue” International Forum”, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia*, 26 Mayıs 2025, https://www.mfa.am/en/speeches/2025/05/26/Mirzoyan_YD_Panel/13246.
- “Statement by the Armenian National Committee-International Concerning the Imminent Threat to Armenia’s Syunik Province Amid Regional Escalation”, *Horizon Weekly*, 16 Haziran 2025, <https://horizonweekly.ca/en/statement-by-the-armenian-national-committee-international-concerning-the-imminent-threat-to-armenias-syunik-province-amid-regional-escalation/>.
- “Statement from the ARF-Dashnaksutyun Bureau”, *Armenian Weekly*, 9 Ağustos 2025, <https://armenianweekly.com/2025/08/09/statement-from-the-arf-dashnaksutyun-bureau-2/>.
- “Statement on the Armenia-Azerbaijan Joint Declaration: This is No “Peace Deal””, *Lemkin Institute of Genocide Prevention and Human Security*, 31 Ağustos 2025, <https://www.lemkininstitute.com/statements-new-page/statement-on-the-armenia-azerbaijan-joint-declaration%3A-this-is-no-%E2%80%9Cpeace-deal%E2%80%9D>.

- “Supreme Spiritual Council Issued a Statement”, *Armenian Apostolic Holy Church Mother See of Holy Etchmiadzin*, 25 Haziran 2025, <https://www.armenianchurch.org/en/news/supreme-spiritual-council-issued-a-statement/11864>.
- “Swiss Peace Initiative for Nagorno Karabakh Launched in Bern”, *Asbarez*, 27 Mayıs 2025, <https://asbarez.com/swiss-peace-initiative-for-nagorno-karabakh-launched-in-bern/>.
- “TASS: Russian Foreign Ministry Urges Armenia to Respect Religious Sentiments and Principles of Religious Freedom”, *News.am*, 27 Haziran 2025, <https://news.am/eng/news/891183.html>.
- “The Church is Not a Hierarchical Elite, The Church is The People. Everyone Needs a Report to the Armenian People in Respect of Their Responsibilities, Zareh Sinanyan”, *Tert*, 5 Haziran 2025, <https://tert.am/en/news/2025/06/05/zareh-sinanyan/4233293>.
- “The Prime Minister Introduces Newly Appointed Minister Arsen Torosyan to the Staff of the Ministry of Labor and Social Affairs”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 28 Ağustos 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/08/28/Nikol-Pashinyan-28-08/>.
- “The Prime Minister Introduces Newly Appointed Minister of Environment Hambarzum Matevosyan”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 17 Temmuz 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/07/17/Nikol-Pashinyan-Minister-of-Environment/>.
- “The Safe Operation of the Armenian Nuclear Power Plant is a Strategic Priority for the Government of the Republic of Armenia. Prime Minister”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 25 Eylül 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/09/25/Nikol-Pashinyan-conference-World-Atomic-Week>.
- “TRIPP Project Opens New Export and Import Opportunities for CIS Countries as Well: Pashinyan’s Speech at CIS Council Meeting”, *First Channel News*, 10 October 2025, <https://www.1lurer.am/en/2025/10/10/TRIPP-project-opens-new-export-and-import-opportunities-for-CIS-countries-as-well-Pashinyan-s-speech/1395287>.
- “‘Today We Are More Sovereign and Independent Than Ever Before,’ Pashinyan’s Address”, *ArmenPress*, 28 Mayıs 2025, <https://armenpress.am/en/article/1220828>.
- “Türkiye Ermenileri Patrikliği’nden Paşinyan’ın İstanbul Ziyaretinde Patrikhane’nin Kapalı Olmasıyla İlgili Açıklama”, *AGOS*, 25 Haziran 2025, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/34013/turkiye-ermenileri-patrikligi-nden-pasinyan-in-istanbul-ziyaretinde-patrikhane-nin-kapali-olmasiyla-ilgili-aciklama>.
- “Türkiye ve Ermenistan Enerji İş Birliği Görüşüldü”, *HyeTert*, 26 Haziran 2025, <https://hyetert.org/2025/06/27/turkiye-ve-ermenistan-enerji-is-birligi-gorusuldu/>.
- “US Delegation Discusses Key Transit Route in Yerevan”, *Hürriyet Daily News*, 14 Eylül 2025, <https://www.hurriyetaidailynews.com/us-delegation-discusses-key-transit-route-in-yerevan-213573>.
- “Washington Agreement Must be Presented to Public – Aram I”, *Alpha News*, 18 Ağustos 2025, <https://alphanews.am/en/washington-agreement-must-be-presented-to-public-aram-i/>.

- Akbar Novruz, "Armenian Deputy FM: Yerevan Open to Outsourcing Zangazur Corridor's Control to Int'l Organization", *Azernews*, 10 Temmuz 2025, <https://www.azernews.az/karabakh/244480.html?>
- Araks Kasyan, "Turkish-Armenian Community Supports Normalization with Armenia, Says Sahak II", *ArmenPress*, 14 Ekim 2025, <https://armenpress.am/en/article/1232012>.
- Arshaluys Barseghyan, "Armenia Raids Opposition Homes and Detains Archbishop Galstanyan for 'Plotting Coup'", *OC Media*, 25 Haziran 2025, <https://oc-media.org/armenia-raids-homes-of-opposition-figures-and-detains-archbishop-galstanyan-for-plotting-terrorist-attacks-and-coup/>.
- Arshaluys Barseghyan, "Armenia Urges Russia not to Interfere in its Internal Affairs", *OC Media*, 30 Haziran 2025, <https://oc-media.org/armenia-urges-russia-not-to-interfere-in-its-internal-affairs/>.
- Arshaluys Barseghyan, "Armenian and Turkish Special Envoys Hold Talks in Yerevan", *MirrorSpectator*, 16 Eylül 2025, <https://mirrorspectator.com/2025/09/16/armenian-and-turkish-special-envoys-hold-talks-in-yerevan/>.
- Arshaluys Barseghyan, "Pashinyan Accuses Biden Administration of Failing to do What Trump Achieved", *OC Media*, 28 Ağustos 2025, <https://oc-media.org/pashinyan-accuses-biden-administration-of-failing-to-do-what-trump-achieved/>.
- Arshaluys Barseghyan, "Pashinyan Apologises to the Public for Insulting Church and Opposition", *OC Media*, 18 Ağustos 2025, <https://oc-media.org/pashinyan-apologises-to-the-public-for-insulting-church-and-opposition/>.
- Arshaluys Barseghyan, "Pashinyan Suggests that the head of the Armenian Church Has a Child", *OC Media*, 2 Haziran 2025, <https://oc-media.org/pashinyan-suggests-that-the-head-of-the-armenian-church-has-a-child/>.
- Francis Martin, "Armenian Christian Heritage in Nagorno-Karabakh is Under Threat, Conference Hears", *Church Times*, 29 Mayıs 2025, <https://www.churchtimes.co.uk/articles/2025/30-may/news/world/armenian-christian-heritage-in-nagorno-karabakh-is-under-threat-conference-hears>.
- Gayane Saribekian, "Armenian Church Rebukes Pro-Pashinian Archbishop", *Azatutyun Radiokayan*, 29 Nisan 2025, <https://www.azatutyun.am/a/33400384.html>.
- Justin Varghese, "Emarat Expands into Armenia Through Partnership with MegaTrade", *Gulf News*, 8 Ekim 2025, <https://gulfnews.com/business/retail/emarkat-expands-into-armenia-through-partnership-with-megatrade-1.500299188>.
- Marianna Mkrtchyan, "Tribute Paid to Memory of Oshakan Battle Heroes in Armenia", *Arminfo*, 18 Ağustos 2025, https://arminfo.info/full_news.php?id=93925&lang=3.
- Ruzanna Stepanian, "Armenians In Uproar After Removal Of Mount Ararat From Passport Stamps", *Asbarez*, 20 Eylül 2025, <https://www.rferl.org/a/mount-ararat-passport-stamp-removal-armenia-turkey/33533794.html>.
- Shoghik Galstian, "Armenian FM Won't Rule Out Fresh 'Escalation' With Azerbaijan", *Azatutyun Radiokayan*, 5 Haziran 2025, <https://www.azatutyun.am/a/33435010.html>.

Shoghik Galstian, “Karabakh War Report Classified Without Parliament Debate”, *The California Courier*, 7 Ekim 2025, <https://www.thecaliforniacourier.com/karabakh-war-report-classified-without-parliament-debate/>.

Shoghik Galstian, “Pashinian Said to Call Loss of Karabakh Blessing For Armenia”, *Azatutyun Radiokayan*, 3 Haziran 2025, <https://www.azatutyun.am/a/33433114.html>.

Siranush Ghazanchyan, “Full Text of Armenia–Azerbaijan Joint Declaration Released”, *Public Radio of Armenia*, 9 Ağustos 2025, <https://en.armradio.am/2025/08/09/full-text-of-armenia-azerbaijan-joint-declaration-released/>.

“Memorandums of Understanding Signed Between the Republic of Armenia and the United States”, *The Prime Minister of the Republic of Armenia*, 29 Ağustos 2025, <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/08/29/Nikol-Pashinyan-memorandum-08-08-2025/>.